

The Role of Local Online Networks in Empowering Women from Lower Class in Tehran Province (A Study Based on Big Data Mining of Instagram)

Abolfazl Hajizadegan

PhD Candidate of Sociology, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences,
University of Tehran, Tehran, Iran (a.hajizadegan@ut.ac.ir)

Hamidreza Jalaeipour (Corresponding Author)

Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran,
Tehran, Iran (jalaeipour@ut.ac.ir)

Abstract

This study employs data mining techniques on Instagram big-data to identify and configure the most influential local networks and fields across 11,515 high-engagement local pages in Tehran Province, using social network analysis methods. The findings reveal that as internet penetration has deepened in citizens' daily lives, working-class women have gradually formed robust local online networks, enabling them to create extensive informal micro-enterprises, and emerge as an unintended new social force driving socio-political change. The dominant poles within identified local fields, ranked by network size, are: women engaged in Instagram-based micro-enterprises, celebrities, conservatives, central-city residents, street toughs ("Lāts"), Turkish-speaking communities, pigeon-keeping enthusiasts. Among these seven local fields, national influencer pages exhibit strongest authority within: celebrity networks (highest), working women's networks, conservative circles; indicating these three fields possess greater capacity to directly shape citizens' political attitudes and behaviors. Notably, women engaged in Instagram-based micro-enterprises networks demonstrate significantly greater influence in: high-migration zones, recently developed suburban settlements, areas with weaker traditional/religious/governmental institutions. The study concludes that Tehran's emerging pattern of "quiet encroachments" differs fundamentally from pre-internet era movements in terms of: formation contexts, geographical distribution, core social actors, and types of demands.

Keywords: Online local networks, Lower class women, Instagram, Data mining, Community detection.

Social Problems of Iran, Vol. 16, No. 3, Autumn 2025

Pages 93–132

2476-695X© The Author(s). Published by Kharazmi University

ISSN: 2476-6933

Extended Abstract

1. Introduction

The profound penetration of the internet into daily life has sparked a critical debate regarding its impact on socio-political formations. This study moves beyond the dichotomy of overstating versus dismissing the online sphere's influence by proposing an integrated framework that simultaneously observes online and offline variables. Focusing on Tehran Province—a context marked by significant ethnic, cultural, and class diversity—this research investigates how local online networks on the Instagram platform have become a pivotal arena for the economic and social empowerment of lower-class women. In recent years, these women, facing substantial barriers in the formal labor market, have leveraged local online networks to create extensive informal micro-enterprises, inadvertently emerging as a new social force. The theoretical framework synthesizes Castells' theory of "communicative power" in the "network society," Bourdieu's concepts of "field" and "capital," and Granovetter's "strength of weak ties." From this integrated perspective, local online networks are interpreted as new "fields" where a distinct form of "digital communicative capital" is generated and accumulated. Through "weak ties," these networks facilitate access to novel resources and information for marginalized actors. This process not only fosters individual economic empowerment but also, by enabling a sustained and non-confrontational "politics of presence," contributes to the reconfiguration of social structures and challenges the prevailing symbolic order at a macro level.

2. Methodology

This research employs a mixed-methods approach, primarily grounded in a big data mining strategy. The study population comprises 11,515 high-engagement local pages within Tehran Province (excluding central Tehran County) identified in the year 2023-2024. The selection criteria required pages to have over 1,000 followers, demonstrate activity within the past year, and exhibit a clear focus on a specific county or neighborhood within the province. Data collection was performed using a "Link Tracing" method with a snowball sampling approach, starting from a seed list of known local pages and iteratively adding qualifying pages from their followers until data saturation was achieved. Data mining and big data collection were executed using crawlers connected to Instagram's API within the Google Colab environment, utilizing the Python programming language for both data collection and preprocessing. The core network analysis was conducted using the specialized software Ge-

phi. The pivotal step of "local field identification" was accomplished through "Community Detection" based on the "Louvain Algorithm," which optimizes the "modularity" metric to decompose the large network graph into cohesive communities/fields characterized by high internal link density. To analyze the interconnection between these local networks and the national level, data from 4,243 national high-impact pages were collected, and their "Authority" score within each local field was calculated. Finally, to assess the longitudinal trend of women's empowerment, data from 658,902 posts published by local pages between 2015 and 2024 were extracted, and the median number of comments received, disaggregated by the page owner's gender, was analyzed.

3. Findings

The analysis of the network connecting 11,515 local and 4,243 national pages revealed seven dominant local fields, ranked by network size: 1. Women with online businesses (48% of all pages), 2. Celebrities (24%), 3. Conservatives (15%), 4. Central-City Residents (6%), 5. Street Toughs ("Lāts") (3%), 6. Turkish-speaking communities (2%), and 7. Pigeon-keeping enthusiasts (2%). The field of working women was further subdivided into three geographical clusters: west, east, and southeast of the province.

Geographical and Gender Distribution: A starkly uneven gender distribution was observed among local business page owners. In newly established, migrant-receiving counties such as Pardis, Pakdasht, Eslamshahr, Robat Karim, and Qarchak, women constituted 84% to 94% of personal business page owners. In contrast, this share ranged only between 32% and 44% in more traditional counties like Ghods, Malard, Pishva, and Firuzkuh. These areas of strong female influence showed significant overlap with regions that had the highest average annual population growth rates during the 2010s.

National Authority and Political Alignment: Analysis of the authority of national pages indicated that the fields of Celebrities, Working Women, and Conservatives (in that order) were the most influenced by national influencers, granting them a greater capacity to directly shape citizens' political attitudes and behaviors. In terms of political alignment, while working women often exercised caution, their networks showed greater affinity with "transformationist" and "overthrow-seeking" political currents. Educational pages (related to business skills) held the highest authority within this field. Conversely, conservatives were predominantly influenced by principalist and religious pages. Analysis of "celebrity-activist" authority further confirmed that prominent figures supporting the "Woman, Life, Freedom" movement (e.g., Ali Karimi, Golshifteh Farahani, Shervin Hajipour) held significantly higher authority

within the field of working women.

Trend of Women's Empowerment: The longitudinal analysis of the median number of comments received by local pages demonstrated a dramatically steeper increase in audience engagement for pages owned by women compared to those owned by men over the past decade. Notably, this favorable trend for women began approximately two years prior to the emergence of the "Woman, Life, Freedom" movement and continued with a sharp upward trajectory.

4. Conclusion

The findings of this research signify a fundamental transformation in the patterns of social and political activism within the peripheries of metropolitan Tehran. The emergence of powerful local online fields centered around working lower-class women demonstrates that the contemporary phenomenon of "quiet encroachment" in Tehran Province differs fundamentally from its pre-internet counterpart in four key dimensions: First, in its formative context, which is born from the constant interplay and mutual reinforcement of online and offline spaces. Second, in its geographical locus, which has shifted from classic informal settlements to new, relatively formal suburban towns (e.g., Pardis, Parand). Third, in its core social agency, where networked lower-class women have supplanted the traditional male poor as the primary actors. Fourth, in the nature of its demands, which have evolved from mere "survival" and a "less-than-dignified life" to aspirations for an "ordinary and dignified life" and demands for an "efficient and non-repressive state."

These local online networks, operating through "weak ties," generate and distribute "digital communicative capital," thereby enabling lower-class women to transcend the constraints imposed by traditional fields such as family and the formal labor market. This dynamic is a quintessential example of a "politics of presence"—a form of collective action whose primary motive is the improvement of individual living conditions but which, when enacted on a mass scale, coalesces into a "non-movement" and produces social changes unintended and often undesired by the structures of power. Consequently, the dual forces of marginalization from the formal economy and the facilitatory role of local online networks have unwittingly transformed lower-class women into a networked and potent social force, granting them an unprecedented level of agency in the contemporary socio-political transformations of Iran.

Keywords: Online Local Networks, Lower-Class Women, Instagram, Data Mining, Community Detection, Social Network Analysis (SNA).

نقش شبکه‌های محلی آنلاین در قدرت‌یابی زنان طبقه فرودست در استان تهران (مطالعه‌ای بر اساس داده‌کاوی کلان داده‌های اینستاگرام)

ابوالفضل حاجی‌زادگان^۱ حمیدرضا جلائی‌پور^۲

چکیده

در این تحقیق که با داده‌کاوی بر روی کلان داده‌های اینستاگرام انجام شده است، با استفاده از روش اجتماع‌یابی بر روی شبکه روابط مابین ۱۱ هزار و ۵۱۵ صفحه پرمخاطب محلی در استان تهران در سال ۱۴۰۳، تأثیرگذارترین شبکه‌ها و میدان‌های محلی در استان تهران شناسایی و پیکربندی شده‌اند. نتایج این تحقیق نشان داد که در سال‌های اخیر به واسطه فراگیرتر شدن استفاده از اینترنت در زندگی روزمره شهروندان، زنان طبقه فرودست توانسته‌اند با تشکیل تدریجی شبکه‌های محلی آنلاین، به طور گسترده‌ای مشاغل خرد و غیررسمی برای خود ایجاد کرده و همچنین به طور ناخواسته به نیروی اجتماعی جدیدی در تغییرات اجتماعی و سیاسی تبدیل شوند. قطب‌های مسلط در میدان‌های محلی شناسایی شده به ترتیب وسعت شبکه عبارت‌اند از: زنان دارای مشاغل آنلاین، سلبریتی‌ها، محافظه‌کاران، مرکز‌نشین‌ها، لات‌ها، ترک‌زبان‌ها و کفتربازها. در بین این هفت میدان محلی آنلاین، بیشترین مرجعیت صفحه‌های پرمخاطب ملی، به ترتیب در میدان سلبریتی‌ها، زنان شاغل و محافظه‌کاران دیده می‌شود و از این جهت این سه میدان محلی آنلاین، قابلیت تأثیرگذاری مستقیم‌تری بر نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی شهروندان دارند. میدان‌های محلی زنان دارای مشاغل آنلاین به طور معناداری در مناطقی از استان تهران قدرت بیشتری دارند که مهاجرپذیرترند، در سال‌های اخیر در آن‌ها شهرک‌سازی انجام شده و نهادهای سنتی، مذهبی و حکومتی ضعیف‌تری دارند. بر اساس یافته‌های این تحقیق، الگوی متأخر پیش‌روی‌های آرام در استان تهران، به لحاظ بستر شکل‌گیری، موقعیت جغرافیایی، نیروی اجتماعی محوری و نوع مطالباتش، تفاوت‌های اساسی‌ای با پیش‌روی‌های آرام در دوران پیش‌اینترنتی پیدا کرده است.

کلیدواژگان: شبکه‌های محلی آنلاین، زنان طبقه فرودست، اینستاگرام، داده‌کاوی، اجتماع‌یابی.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران/ a.hajizadegan@ut.ac.ir (مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری با عنوان «شناسایی و تبیین الگوهای رفتار سیاسی طبقه فرودست در ایران» در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران است).

۲. استاد جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسنول) jalaeipour@ut.ac.ir

۱. مقدمه و طرح مسئله

پیرامون تأثیر فضای آنلاین بر صف‌آرایی‌های سیاسی و اجتماعی، دو رویکرد متباین وجود دارند. در یک‌سو، شاهد ادبیاتی اغراق‌آمیز درباره نقش تعیین‌کننده فضای آنلاین بر تمامی واقعیت‌های سیاسی و اجتماعی هستیم و در سوی دیگر، گروهی با نادیده‌گرفتن واقعیت‌هایی که «مجازی» خوانده می‌شوند، تمام تمرکزشان را بر واقعیت‌های آنلاین معطوف کرده‌اند. با توجه به این‌که هر دو گروه می‌توانند در تأیید ادعاهایشان به بُرش‌هایی از واقعیت استناد کنند، فراترفتن از این دعوای نظری فرساینده مستلزم انجام پژوهش‌هایی است که علاوه بر روش مندی، چارچوب‌بندی مناسبی نیز برای مشاهده توأمان متغیرهای آنلاین و آفلاین داشته باشند تا میزان توضیح‌دهندگی هرکدام از متغیرهای آنلاین و آفلاین در مسائل و حوزه‌های گوناگون تا حدودی روشن‌تر شود.

در این پژوهش که بخشی از رساله دکتری در ارتباط با رفتارهای سیاسی طبقه فرودست در استان تهران است، قصد داریم با رجوع به کلان‌داده‌های اینستاگرام، ضمن شناسایی شبکه‌های محلی آنلاین در این استان، ویژگی‌های هرکدام از این شبکه‌های محلی و نیز چگونگی برهم‌کنش این شبکه‌ها را با یکدیگر و نیز با شبکه‌های ملی مورد بررسی قرار داده و نهایتاً نقش شبکه‌های اجتماعی آنلاین در قدرت‌یابی مؤثرترین نیروهای اجتماعی در این شبکه‌های محلی را مورد ارزیابی قرار دهیم.

در سال‌های اخیر با افزایش شتاب مند نفوذ اینترنت در زندگی روزمره مردم، نظریه «پیوندهای ضعیف» که گرانووتر^۱ در حدود نیم قرن پیش برای تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای اقتصادی مطرح کرده بود (گرانووتر، ۱۹۷۳)، این بار مورد توجه جدی پژوهش‌گران شبکه‌های اجتماعی آنلاین قرار گرفته است. گرانووتر روابط اجتماعی را به دو دسته «پیوندهای قوی»^۲ (مانند دوستان نزدیک و اعضای خانواده) و «پیوندهای ضعیف»^۳ (مانند آشنایان و همکاران) تقسیم کرده و توضیح می‌دهد که در شبکه‌های اجتماعی افراد معمولاً در پیوندهای قوی خود اطلاعات مشترکی دارند، درحالی‌که پیوندهای ضعیف اطلاعات جدید و متنوع‌تری را منتقل می‌کنند. این پیوندهای ضعیف در واقع «پل‌های محلی»^۴ هستند که افراد را به گروه‌های دیگر متصل کرده و باعث انتقال اطلاعات بین گروه‌های مختلف می‌شوند.

1. Granovetter
2. Strong Ties
3. Weak Ties
4. Local Bridges

نهایتاً گرانوتر نتیجه‌گیری می‌کند که برخلاف انتظار اولیه، پیوندهای ضعیف نه تنها کم‌اهمیت نیستند، بلکه نقش بسیار مهمی در شبکه‌های اجتماعی و انتشار اطلاعات ایفا می‌کنند. افراد از طریق این پیوندهای ضعیف به منابع جدیدی از اطلاعات و فرصت‌ها دسترسی پیدا می‌کنند که از طریق پیوندهای قوی امکان‌پذیر نیست.

با در نظر گرفتن مفهوم‌سازی‌هایی که گرانوتر برای تبیین منطق کنش‌های فردی و جمعی شهروندان در شبکه‌های اجتماعی آنلاین انجام داده است، می‌توان شبکه‌های محلی آنلاین را نیز مصداق پل‌های محلی‌ای در نظر گرفت که بر اساس پیوندهای ضعیف شکل گرفته و ضمن شکل دادن به میدان‌های محلی نسبتاً مستقل، تسهیل‌کننده انتقال پیام از سوی شبکه‌ها و میدان‌های ملی نیز می‌شوند.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شبکه‌های محلی (اعم از آنلاین و آفلاین) این است که افراد یا گروه‌ها را در شبکه‌های مجزا به هم وصل کرده و به انتقال اطلاعات میان گروه‌های مختلف کمک می‌کنند. در واقع، این شبکه‌ها می‌توانند در فرآیندهای اجتماعی و اقتصادی به عنوان تسهیل‌کننده‌هایی کلیدی عمل کنند (هوانگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۹)؛ اما تأکید هوشمندانه گرانوتر بر قدرت پیوندهای ضعیف، نباید ما را از اهمیت پیوندهای قوی غافل کند. ترکیب روابط قوی و ضعیف می‌تواند به ایجاد شبکه‌های ارتباطی مؤثرتر و بهبود فرآیند تصمیم‌گیری کمک کند. روابط قوی می‌توانند اعتماد و همبستگی ایجاد کنند، در حالی که روابط ضعیف می‌توانند دسترسی به اطلاعات جدید و متنوع را تسهیل کنند و در نتیجه ترکیب این دو نوع ارتباط می‌تواند به بهبود کیفیت تصمیم‌گیری در گروه‌های بزرگ منجر شود (وو، ۲۰۲۴).

شناخت بهتر و عمیق‌تر واقعیت‌های فضای آنلاین مستلزم رفت و برگشت مداوم میان فضای آنلاین و فضای آفلاین است. کاستلز^۲ معتقد است که جامعه شبکه‌ای، جامعه‌ای صرفاً مجازی نیست و فضای جریان‌های آنلاین در تعامل با فضای مکان‌های آفلاین، واقعیتی ترکیبی ایجاد می‌کند که بدون در نظر گرفتن هر دو بُعد قابل درک نیست (کاستلز، ۱۹۹۶). تارا آل. کانلی^۳ که یکی از شارحان نظریه «پیوستگی آنلاین - آفلاین» است نیز معتقد است واقعیت‌های آنلاین منجر به شکل‌گیری واقعیت‌های آفلاین می‌شوند و بالعکس؛ و این تعامل به بازسازی تجربیات در زمینه‌های مختلف منجر می‌شود (کانلی، ۲۰۱۲).

1. Huang
2. Wu
3. Castells
4. Conley

هنگامی که بر شبکه‌های محلی آنلاین متمرکز می‌شویم، درهم‌تنیدگی فضاهای آنلاین و آفلاین بیشتر برایمان جلوه‌گر می‌شود؛ چراکه این شبکه‌ها هم در فضای آنلاین بروز پیدا می‌کنند و از طرفی مبتنی بر روابطی اند که مابازای آفلاین نیز دارند. ازاین جهت است که رابرت پاتنام^۱ علی‌رغم نگاه نسبتاً بدبینانه‌اش نسبت به فناوری‌های ارتباطی جدید، معتقد است که استفاده از این ابزارهای جدید در لایه‌های محلی برای سازمان‌دهی اقدامات جمعی می‌تواند منجر به افزایش سرمایه اجتماعی شود (پاتنام، ۲۰۱۵). ازاین جهت، این پژوهش با هدف پُرکردن شکاف میان رویکردهای آنلاین و آفلاین، ضمن استفاده از تکنیک‌های تحلیل شبکه‌های اجتماعی^۲ در تحلیل شبکه‌های محلی آنلاین، به‌طور توأمان زمینه‌های آفلاین شکل‌گیری و تأثیرگذاری این شبکه‌های اجتماعی را نیز مورد توجه قرار داده است.

استان تهران با برخورداری از بیشترین تنوع قومی، فرهنگی و طبقاتی، بستر مناسبی برای رصد این پیچیدگی‌هاست. در این استان، فرایند شکل‌گیری شبکه‌های محلی آنلاین، به‌ویژه در مناطق حاشیه‌ای و مهاجرپذیر، با ویژگی‌های تمایزبخشی همراه است. تمرکز جمعیت، تنوع قومی و زبانی و حضور گروه‌های فرودست در شهرستان‌های پیرامونی این استان، موجب شده که پلتفرم اینستاگرام به بستر فراگیری برای شکل‌گیری تعاملات اقتصادی و اجتماعی تبدیل شود. در چنین بافتی، زنان طبقه فرودست که در بازار کار رسمی با محدودیت‌های عدیده‌ای مواجه‌اند، از طریق شبکه‌های محلی آنلاین توانسته‌اند کسب و کارهای خرد ایجاد کرده و از این مسیر، نوعی قدرت چانه‌زنی اجتماعی و فرهنگی جدید به دست آورند. ازاین‌رو، مطالعه استان تهران در راستای تلاشی برای فهم چگونگی دگرگونی ساختار قدرت در سطوح پایین جامعه و ظهور شکل‌های جدید کنشگری زنان در پیوند میان فضای آنلاین و آفلاین است.

اینستاگرام در طی سال‌های گذشته، اقبال چشم‌گیری در جامعه ایران پیدا کرده است. بر اساس پیمایش ایسپا، در شهریور سال ۱۴۰۳، ۵۰٫۶٪ از پاسخگویان اعلام کرده‌اند که از اینستاگرام استفاده می‌کنند. این در حالی است که نسبت کسانی که در شهریور سال ۱۳۹۶ گفته بودند از این پلتفرم استفاده می‌کنند، تنها ۹٫۷٪ بوده است (ایسپا، ۱۴۰۳). البته این اقبال فزاینده صرفاً به صورت کمی نبوده و به‌طورکلی می‌توان گفت که فضای ایرانی اینستاگرام در طی سال‌های گذشته، علاوه بر رشد کمی، متکثرت‌تر نیز شده است.

1. Putnam

2. Social Network Analysis

بر اساس پژوهش طولی حاجی‌زادگان بر روی صفحه‌های پرمخاطب ایرانی در اینستاگرام در سال ۱۳۹۸، پنج گروه اصلی در بین صفحات پرمخاطب ایرانی در اینستاگرام به ترتیب شامل صفحات «طنز و سرگرمی»، «سینمایی»، «مد و زیبایی»، «موسیقی» و «پورنوگرافی» بوده‌اند که سهم هرکدامشان به ترتیب ۳۲، ۱۴، ۱۳، ۱۱ و ۹٪ بوده است. این نسبت‌ها در سال ۱۴۰۳ به ترتیب به ۲۴، ۷، ۴، ۱۰ و ۷٪ رسیده است؛ که نشان می‌دهد مجموع سهم این پنج گروه در فاصله پنج سال از ۷۹٪ به ۴۶٪ کاهش یافته است. همچنین، درحالی‌که صفحه‌های «آموزشی»، «کسب و کار»، «سبک زندگی»، «احساسی»، «گردشگری» و «مذهبی» در سال ۱۳۹۸ به ترتیب سهم ۵، ۲، ۲، ۰، ۲ و ۳٪ داشته‌اند (در مجموع ۸ درصد)، این نسبت‌ها در سال ۱۴۰۳ به ترتیب به ۱۷، ۱۲، ۷، ۲۹، ۲۳ و ۱٫۵ درصدی رسیده و در واقع در فاصله پنج سال از مجموع سهم حدود ۸ درصدی به مجموع ۴۳ درصدی رسیده‌اند (حاجی‌زادگان، ۱۴۰۳). در نتیجه، می‌توان گفت اینستاگرام، فراگیرترین و متکثرترین پلتفرم آنلاین در ایران است و از این جهت، در این پژوهش بر روی این پلتفرم متمرکز شده‌ایم.

در این پژوهش منظور از صفحات اینستاگرامی محلی استان تهران، آن دسته از اکانت‌های اینستاگرامی‌اند که بیش از هزار دنبال‌کننده دارند، در طی یک سال گذشته در اینستاگرام فعالیت داشته باشند و به طور مشخص در محدوده یکی از شهرستان‌ها یا محله‌های استان تهران فعالیت کنند. لازم به توضیح است که با توجه به گستردگی و بزرگی شهرستان تهران، صفحاتی که در گستره شهر تهران فعالیت می‌کنند را وارد این لیست نکرده‌ایم.^۱

با در نظر گرفتن ملاحظات فوق، پرسش‌های این پژوهش به شرح ذیل هستند:

- شبکه‌های محلی آنلاین در استان تهران از چه گروه‌هایی تشکیل شده‌اند؟
- توزیع جغرافیایی و جنسیتی شبکه‌های محلی آنلاین در استان تهران چگونه است؟
- بر اساس انباشت روابط در دو سطح محلی و ملی، اصلی‌ترین میدان‌های محلی آنلاین در استان تهران کدام‌اند؟
- شبکه‌های اجتماعی آنلاین در قدرت‌یابی زنان طبقه فرودست در این شبکه‌های محلی چه تأثیری داشته است؟
- الگوی پیشروی آرام در استان تهران در سال‌های اخیر چه تفاوت‌هایی با دوران پیشااینترنتی پیدا کرده است؟

۱. به‌عنوان مثال، صفحه‌ای که به معرفی جاذبه‌های گردشگری شهر تهران اختصاص دارد به‌عنوان صفحه محلی در نظر گرفته نمی‌شود؛ اما صفحه‌ای که به‌عنوان مثال به انتشار اخبار و رویدادهای شهرک اکباتان اختصاص دارد، به‌عنوان صفحه محلی در نظر گرفته شده است.

۲. چارچوب مفهومی

بر اساس نظریه‌های مرور شده، الگوی کلی روابط متقابل میان کاربران/شهروندان با شبکه‌های محلی و ملی آنلاین و آفلاین را می‌توان در شکل شماره ۱ مشاهده کرد. آنچه در این الگو مورد تأکید قرار می‌گیرد این است که واقعیت‌های مرتبط با فضای آنلاین لازم است که از یک سو در پیوند با فضای آفلاین و از سوی دیگر در رفت و برگشت مداوم میان سطوح محلی و فرامحلی مورد بررسی و مطالعه قرار بگیرد. همان‌طور که پژوهش همپتون و ولمن (۲۰۱۸) نیز نشان می‌دهد، رسیدن به فهم درست‌تر و عمیق‌تر از منطق موقعیت شهروندان/کاربران در گرو توجه توأمان به تمامی اجزای این شبکه ارتباطاتی است.

شکل شماره ۱: الگوی روابط متقابل میان شهروندان و شبکه‌های محلی و ملی

در سال‌های گذشته، بعضی از پژوهش‌گران از نظریه میدان بورديو برای تحلیل نحوه تعاملات نیروهای مؤثر در فضای آنلاین استفاده کرده‌اند. به عنوان مثال، مارکو سرینو^۱ در مقاله‌ای با عنوان «فرهنگ و شبکه‌ها در میدان‌های اجتماعی آنلاین» به این نکته اشاره می‌کند که شبکه‌های اجتماعی آنلاین مانند فیس‌بوک و توییتر به عنوان «میدان‌های آنلاین» عمل می‌کنند که در آن‌ها افراد از فرهنگ (به ویژه از طریق اشتراک‌گذاری محتوا و تجربیات شخصی) برای تعامل با یکدیگر استفاده می‌کنند.

1. Serino

این شبکه‌ها هم‌زمان ساختار اجتماعی و فرهنگی خاص خود را دارند که از طریق آن افراد به طبقه‌بندی یکدیگر و به اشتراک‌گذاری محتوا می‌پردازند. سرینو به استفاده از کلان‌داده‌های شبکه‌های اجتماعی آنلاین به عنوان ابزاری برای تحلیل تعاملات آنلاین و فهم ساختارهای اجتماعی تأکید دارد. وی همچنین به ترکیب تحلیل شبکه‌های اجتماعی با نظریه بورديو در زمینه فرهنگ و ساختارهای اجتماعی اشاره می‌کند. به بیان دیگر سرینو در این مقاله بر اهمیت روابط متقابل میان فرهنگ و ساختار در محیط‌های آنلاین تأکید داشته و نشان می‌دهد که چگونه افراد در این فضاها از فرهنگ به عنوان ابزاری برای ایجاد ارتباط و تأثیرگذاری بر دیگران استفاده می‌کنند (سرینو، ۲۰۲۱).

در این پژوهش، چارچوب مفهومی بر پیوند میان نظریه‌های شبکه‌های اجتماعی، قدرت‌یابی زنان و بازتولید ساختارهای اجتماعی در بستر فضای آنلاین استوار است. از منظر نظری، جامعه معاصر را می‌توان به تعبیر کاستلز (۱۹۹۶) به عنوان «جامعه شبکه‌ای» در نظر گرفت؛ جامعه‌ای که در آن، قدرت نه از طریق نهادهای متمرکز بلکه از رهگذر جریان‌های اطلاعات و ارتباطات اعمال می‌شود. در چنین جامعه‌ای، روابط افقی و غیرمتمرکز شبکه‌ای، فرصت‌هایی تازه برای کنشگری گروه‌های حاشیه‌ای و فرودست فراهم می‌سازند. این نوع قدرت، برخلاف شکل‌های سنتی سلطه، بیشتر در کنترل دسترسی به شبکه‌ها و منابع ارتباطی نمود می‌یابد تا در تملک منابع اقتصادی یا نهادی.

از سوی دیگر، نظریه میدان بورديو (۱۹۹۳) چارچوبی فراهم می‌آورد تا بتوان میدان‌های آنلاین را به عنوان عرصه‌هایی برای بازتوزیع سرمایه‌های گوناگون تفسیر کرد. به زعم بورديو، هر میدان اجتماعی مجموعه‌ای از روابط قدرت است که در آن، عاملان اجتماعی با تکیه بر انواع سرمایه (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین) برای کسب منزلت و نفوذ رقابت می‌کنند. فضای آنلاین، به‌ویژه شبکه‌های محلی آنلاین را می‌توان به عنوان میدانی جدید تلقی کرد که در آن، شکل تازه‌ای از «سرمایه ارتباطی دیجیتال» پدیدار می‌شود؛ سرمایه‌ای که به زنان فرودست امکان می‌دهد از محدودیت‌های میدان‌های سنتی (خانواده، بازار کار رسمی و نهادهای محلی) فراتر روند و با استفاده از پیوندهای شبکه‌ای، منزلت اجتماعی جدیدی کسب کنند (کلمن، ۱۹۹۰؛ فریزر، ۱۹۹۷).

در امتداد این دیدگاه، نانسی فریزر (۱۹۹۵) بر ضرورت بازشناسی موقعیت‌های فرودستی تأکید دارد و توانمندسازی را نه صرفاً در سطح اقتصادی، بلکه در سطح نمادین و فرهنگی نیز واجد اهمیت می‌داند. به بیان دیگر، بازتوزیع منابع باید هم‌زمان با بازشناسی اجتماعی

همراه باشد. در این چارچوب، شبکه‌های محلی آنلاین بسترهایی برای «بازشناسی متقابل» میان زنان و جامعه پیرامون فراهم می‌آورند، به گونه‌ای که تجربه زیسته زنان فرودست از انزوا و حاشیه‌نشینی به سوی تعامل و دیده شدن سوق پیدا می‌کند.

مطابق دیدگاه گرانووتر (۱۹۷۳)، پیوندهای ضعیف در شبکه‌ها ظرفیت بالایی برای انتقال منابع و اطلاعات دارند و می‌توانند عامل پیوند میان گروه‌های گوناگون باشند. زنان فرودست از طریق همین پیوندهای ضعیف در شبکه‌های محلی آنلاین (مانند ارتباط با مشتریان، همکاران یا سایر کنشگران شهری)، به دسترسی تازه‌ای به منابع اقتصادی، نمادین و اجتماعی دست می‌یابند که پیش‌تر از آن محروم بودند. این امر در سطح خرد، موجب افزایش عاملیت فردی و در سطح کلان، به دگرگونی ساختارهای فرهنگی و جنسیتی در میدان محلی می‌انجامد.

از سوی دیگر، نوربرت الیاس (۱۹۶۹) با طرح مفهوم «پیکربندی»، جامعه را شبکه‌ای از روابط وابستگی متقابل می‌داند که در گذر زمان تغییر می‌کند. این نگاه، به ما امکان می‌دهد تا شبکه‌های محلی آنلاین را نه به صورت مجموعه‌ای ایستا از روابط آنلاین، بلکه به عنوان پیکربندی‌های پویا و در حال تغییر قدرت و کنش درک کنیم؛ پیکربندی‌هایی که در آن، زنان از جایگاه مصرف‌کننده منفعل به کنشگری فعال بدل می‌شوند.

با تکیه بر نظریه ساخت‌یابی گیدنز (۱۹۸۴)، می‌توان گفت که ساختار و عاملیت در کنش‌های شبکه‌ای به صورت متقابل عمل می‌کنند. شبکه‌های محلی آنلاین نه تنها محصول ساختارهای اجتماعی‌اند، بلکه خود نیز به بازتولید یا تغییر آن ساختارها می‌انجامند. به همین دلیل، حضور فعال زنان در این شبکه‌ها را باید نوعی «سیاست حضور» دانست؛ حضوری غیرمواجه‌ای اما مؤثر که از طریق استمرار و دیده شدن در عرصه دیجیتال، نظم نمادین مردسالار را به چالش می‌کشد (صادقی، ۱۳۹۰).

بر این اساس، چارچوب مفهومی پژوهش حاضر مبتنی بر درک سه سطحی از شبکه‌های اجتماعی است:

- سطح کنش: عاملیت زنان فرودست در استفاده از شبکه‌های محلی برای کسب منابع و بازشناسی؛
- سطح ساختار: میدان‌های محلی به عنوان چارچوبی از روابط قدرت و محدودیت‌های نهادی؛
- سطح ارتباطی: شبکه‌های میان‌سطحی که پیوند میان کنش فردی و ساختار اجتماعی را از طریق جریان‌های اطلاعاتی و فرهنگی ممکن می‌سازند.

در مجموع، شبکه‌های محلی آنلاین را می‌توان عرصه‌ای دانست که در آن، سرمایه اجتماعی و نمادین زنان بازتولید می‌شود و نوعی توانمندسازی دیجیتال شکل می‌گیرد. این توانمندسازی نه از مسیر مواجهه مستقیم با ساخت قدرت، بلکه از طریق بازآفرینی پیوندهای اجتماعی، نمادهای فرهنگی و حضور پایدار در میدان‌های آنلاین و محلی تحقق می‌یابد. در این تحقیق قصد داریم با داده‌کاوی بر روی کلان‌داده‌های اینستاگرام، نهایتاً به یک پیکربندی از شبکه‌ها و میدان‌های محلی آنلاین در استان تهران دست یابیم. در اینجا مفهوم پیکربندی^۱ را به معنایی که نوربرت الیاس مطرح کرده است به کار می‌بریم؛ یعنی مجموعه‌ای از افراد به هم پیوسته که رفتار و کنش هر کدام تحت تأثیر روابط متقابل میان آن‌ها قرار دارد. الیاس معتقد است بررسی یک میدان اجتماعی، در وهله نخست کشف کردن ساختارهای بنیادی است که به همه رویدادهای یک میدان اجتماعی معین، جهت‌گیری و ریخت‌شناسی ویژه‌ای را القا می‌کند. اینجاست که می‌توانیم وجوه مشترک جامعه‌شناسی الیاسی و جامعه‌شناسی بوردیویی را ببینیم (هنیش، ۱۳۸۹).

۳. پیشینه تجربی

همپتون و ولمن^۲ (۲۰۱۸) در مطالعه تحولات جوامع محلی در عصر دیجیتال نشان داده‌اند که نگرانی‌ها درباره مرگ جوامع محلی، به دوره‌های پیشین بازمی‌گردد و علی‌رغم نگرانی‌های رایج درباره انزوای اجتماعی ناشی از فناوری، جوامع محلی نه تنها از بین نرفته‌اند، بلکه به شکل‌های جدیدی در حال ظهور هستند. این دو پژوهش‌گر بر اساس یافته‌های این پژوهش ادعا می‌کنند که روابط اجتماعی از شکل سنتی (مبتنی بر مکان) به روابط شبکه‌ای (مبتنی بر علائق و ارتباطات شخصی) تغییر کرده‌اند و در واقع فناوری‌های دیجیتال این امکان را فراهم کرده‌اند که افراد بتوانند هم‌زمان با حفظ روابط محلی، ارتباطات فرامحلی نیز داشته باشند. این پژوهش نشان داد که روابط اجتماعی شهروندان از طریق ترکیبی از تعاملات آفلاین و آنلاین حفظ می‌شوند و برخلاف تصور رایج، استفاده از فناوری‌های دیجیتال، لزوماً منجر به کاهش تعاملات آفلاین نمی‌شود. نویسندگان این تحقیق با مطرح کردن مفهوم «جامعه شبکه‌ای» این ایده را مطرح می‌کنند که افراد می‌توانند به طور هم‌زمان در چندین شبکه اجتماعی (هم محلی و هم فرامحلی) مشارکت داشته باشند.

1. Configuration

2. Hampton & Wellman

این شکل جدید از جامعه، انعطاف‌پذیری بیشتری در برقراری و حفظ روابط اجتماعی ایجاد کرده است و بنابراین برای فهم بهتر منطق موقعیت شهروندان در شبکه‌های محلی، لازم است که به‌طور توأمان، ارتباطات محلی و ملی مورد توجه و مطالعه قرار بگیرند.

برخلاف نتیجه‌گیری همپتون و ولمن، بعضی از پژوهش‌گران نگاه بدبینانه‌ای نسبت به تأثیر فناوری‌های ارتباطی جدید بر تعاملات اجتماعی آنلاین شهروندان دارند. به‌عنوان مثال، اشتریان و امیرزاده (۱۳۹۴) در پژوهشی که دربارهٔ تأثیر شبکه‌های اجتماعی آنلاین بر مشارکت سیاسی شهروندان تهرانی انجام داده‌اند، با اتکا بر نتایج پیمایشی با حجم نمونه ۳۸۴ نفر در شهر تهران، به این ادعا رسیده‌اند که بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و مشارکت سیاسی شهروندان رابطهٔ منفی وجود دارد. در چنین پژوهش‌هایی، با توجه به روش به‌کارگیری شده، اظهارات پاسخگویان مبنای استنتاج قرار می‌گیرد و با توجه به محدودیت روش، امکان مشاهدهٔ رفتارهای واقعی‌تر شهروندان وجود ندارد؛ اما فارغ از این محدودیت‌های روش‌شناختی، مشکل دیگری که در این پژوهش مشهود است، یکسان‌انگاشتن رابطهٔ همبستگی و رابطهٔ علی است. نویسندگان این مقاله معتقدند برخلاف نتایج به‌دست‌آمده در غرب که حاکی از تأثیر مثبت شبکه‌های اجتماعی آنلاین بر افزایش مشارکت سیاسی هستند، در نتایج تحقیقات داخلی، رابطهٔ عضویت در شبکه‌های اجتماعی آنلاین و مشارکت سیاسی، منفی و معنادار است. به نظر می‌رسد در چنین استنتاجی، نقش سایر متغیرهای مؤثر بر مشارکت سیاسی نادیده گرفته شده و همبستگی معنادار میان عضویت در شبکه‌های اجتماعی آنلاین و مشارکت سیاسی، الزاماً به معنای رابطهٔ علی میان این دو متغیر در نظر گرفته شده است.

یکی از پژوهش‌هایی که در سال‌های اخیر در خصوص به‌حاشیه‌رانده شدن شهروندان در استان تهران انجام شده است مربوط به پایان‌نامهٔ دکترای مارال لطیفی (۱۴۰۳) است. در این پژوهش، لطیفی علاوه بر انجام بررسی‌های اسنادی و نیز مشاهدهٔ غیرسیستماتیک، با انجام مصاحبه‌هایی عمیق با کسانی که تجربهٔ تنزل طبقاتی داشته‌اند، بر بخش‌های کم‌تر دیده‌شده‌ای از رنج‌های اجتماعی این بخش از جامعه نور می‌تاباند. یکی از نتایج مهم این پژوهش، به‌چالش کشیدن روایت جذاب و بدیهی انگارانهٔ آصف بیات از شکل‌گیری پیوند بین تهی‌دستان و طبقهٔ متوسط و نقش آن در اعتراضات سال‌های اخیر است (بیات، ۱۳۹۸). لطیفی با استناد با یافته‌های پژوهش خود، معتقد است افرادی که دچار تنزل طبقاتی شده و به مناطق حاشیه‌ای نقل مکان می‌کنند تا مدت‌ها سکونت خود در مکان جدید را موقت

می‌پندارند و از انتساب خود به آنجا شرمگین‌اند و با ساکنان قبلی آن مناطق فاصله‌گذاری می‌کنند و از طرفی نیز از شبکه دوستان و اقوام نیز بیرون می‌افتند و در نتیجه، دچار انزوای اجتماعی و سیاسی می‌شوند.

همچنین، پژوهشی دیگر نیز که دربارهٔ برساخت معنایی طرد اجتماعی در میان افراد کمتربرخوردار در شهر مشهد انجام شده نشان می‌دهد که افراد کمتربرخوردار این شهر چه از تعاملات اجتماعی و چه از فرصت‌های اقتصادی - اجتماعی که برای افراد غیرمطرود در جامعه فراهم است، کنار گذاشته شده‌اند و بخشی از این افراد برای کاهش احساس طردشدگی، تعاملات خود را با افراد برخوردارتر کاهش داده و دایره روابط اجتماعی خویش را محدود به افراد کمتربرخوردار می‌کنند (لطفی خاچکی و همکاران، ۱۴۰۰).

اگر بر اساس تعاریف گرانووتر از پیوندهای ضعیف و قوی بر روی این استدلال مکتب کنیم، می‌توانیم بگوییم که استدلال لطیفی به‌طور توأمان ناظر بر متغیرهایی از جنس پیوندهای ضعیف (فاصله‌گذاری و تمایزبایی نسبت به ساکنان قبلی) و پیوندهای قوی (بیرون‌افتادن از شبکه دوستان و اقوام) است. اما پژوهش لطیفی به لحاظ روش‌شناختی دچار دو نوع محدودیت است که می‌تواند استحکام و تعمیم‌پذیری ادعای پایانی‌اش را خدشه‌پذیر کند. محدودیت اول این است که روش به‌کارگرفته شده در این پژوهش عمدتاً معطوف بر آن چیزهایی است که مشارکت‌کنندگان اظهار می‌کنند و نه الزاماً آنچه آن‌ها رفتار می‌کنند. در نتیجه، بر اساس این روش نمی‌توان به سرنخ‌های جدی‌ای از پیوندهای اجتماعی آنلاین و آفلاینی که افراد واقعاً دارند دست یافت. محدودیت دوم نیز آن است که یافته‌های پژوهش‌های کیفی، با وجود این‌که می‌توانند ما را با فهم عمیق‌تری از واقعیت‌ها آشنا کنند، ماهیتاً در رسیدن به نتایج تعمیم‌پذیر، توانایی کم‌تری دارند. در نتیجه نمی‌توان «اتمیزه‌شدن و تنهایی و انزوا» را سرنوشت محتوم و تعمیم‌پذیری برای این افراد به حاشیه‌رانده شده دانست.

تحقیقات اخیر نشان می‌دهد که طی دههٔ ۱۳۹۰ و به‌ویژه در سال‌های پایانی آن، مجموعه عواملی چون تورم افسارگسیخته، رکود اقتصادی، تحریم‌ها و همه‌گیری کرونا، موجب شکل‌گیری پدیده‌ای به نام «فقر همه‌گستر» شده‌اند. در این شرایط، بسیاری از افراد - حتی در صورت اشتغال - صرفاً قادر به تأمین نیازهای اولیهٔ غذایی و معیشتی‌اند و از امکان پس‌انداز یا برنامه‌ریزی بلندمدت محروم می‌مانند (هزارجریبی و مرادی نژاد ۱۴۰۳). احمدنیا و کامل‌قالیباف در مطالعهٔ خود درباره زنان سرپرست خانوار، به دو الگوی اصلی اشتغال اشاره می‌کنند: الگوی اشتغال پایدار (بیشتر در میان زنان طبقات متوسط و بالا) و الگوی اشتغال منقطع (رایج در

میان زنان طبقات پایین‌تر (احمدنیا و کامل‌قالیباف، ۱۳۹۶). با این حال، در سال‌های اخیر و با رشد سریع اقتصاد غیررسمی مبتنی بر فضای آنلاین، می‌توان از شکل‌گیری نوع سومی از الگوی اشتغال سخن گفت؛ یعنی الگوی اشتغال غیررسمی آنلاین. این الگو در میان زنان طبقه فرودست رایج‌تر شده و ویژگی آن بی‌ثباتی، فقدان حمایت نهادی و نبود پوشش بیمه‌ای است. بدین ترتیب، به نظر می‌رسد این تقسیم‌بندی دوگانه، نیازمند بازنگری و تکمیل در پرتو تحولات جدید بازار کار در ایران در پیوند با فضای آنلاین است. همچنین باید توجه داشت که در سال‌های اخیر، تحولاتی در بازار کار ایران رخ داده است که منجر به فراگیرتر شدن بی‌ثبات‌کاری شده و زنان طبقه متوسط نیز تا حد زیادی درگیر اشتغال منقطع شده‌اند. در نتیجه، بازنگری در خصوص انواع اشتغال غیررسمی، ضرورتی بیش از پیش پیدا کرده است.

پژوهش‌های اخیر درباره زنان سرپرست خانوار در مناطق حاشیه‌ای شهر تهران نشان داده‌اند که موقعیت اقتصادی افراد، بیش از آن‌که صرفاً تابع میزان درآمد باشد، در دل یک مجموعه پیچیده از محرومیت‌های ساختاری و فضایی شکل می‌گیرد. بر اساس پژوهش بابایی‌نصیر و همکارانش، این محرومیت‌ها شامل فرصت‌های شغلی محدود و ناپایدار، اجاره‌نشینی و هزینه‌های سربار، فقدان سرمایه و ابزار کار و بی‌عدالتی در پرداخت دستمزد است که به همراه محدودیت دسترسی به خدمات آموزشی و درمانی، یک چرخه باطل از فقر را بازتولید می‌کند. چنین شرایطی نشان می‌دهد که موقعیت اقتصادی به‌عنوان یک متغیر تأثیرگذار بر رفتار سیاسی، نه فقط در سطح فردی بلکه در قالب ساختارهای بازتولیدکننده نابرابری باید مورد توجه قرار گیرد (بابایی‌نصیر و همکاران، ۱۴۰۳).

با توجه به یافته‌های متناقض موجود در ادبیات موضوع و محدودیت‌های روش‌شناختی مطالعات پیشین، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی ترکیبی، از روش‌های مکملی بهره‌برده است تا به فهم عمیق‌تری از شبکه‌های اجتماعی آنلاین و آفلاینی که چه به صورت محلی و چه به صورت فرامحلی (ملی یا جهانی) این افراد را دربرگرفته‌اند دست پیدا کند.

۴. روش‌شناسی

برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز تحقیق، صفحات پُرمخاطب محلی در اینستاگرام را با روش «زدیابی پیوندها»^۱ شناسایی کردیم. در این روش، می‌توانیم همسایه‌های گره‌های قبلاً

1. Link Tracing

انتخاب شده را مشاهده کرده و دربارهٔ گره‌هایی که در ادامه لازم است مورد مشاهده قرار بگیرند تصمیم بگیریم (صالحی و همکاران، ۲۰۱۲).

در بعضی از پژوهش‌ها، این روش را به‌عنوان نمونه‌گیری گلوله‌برفی^۱ معرفی کرده‌اند (استیوالا و همکاران، ۲۰۱۶)، اما برای جلوگیری از ابهام میان روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی به‌عنوان یک روش نمونه‌گیری غیراحتمالی و استفاده از آن به‌عنوان یک روش نمونه‌گیری برای مطالعهٔ شبکه‌های اجتماعی، در سال‌های اخیر اصطلاح گلوله‌برفی با اصطلاح ردیابی پیوندها جایگزین شده است.

البته در بعضی از متون، علاوه بر روش گلوله‌برفی، روش‌های دیگری را نیز ذیل عنوان کلی روش ردیابی پیوندها قرار می‌دهند، از جمله روش جستجوی اول سطح^۲ و روش جستجوی اول عمق^۳ (آریکجیسری، ۲۰۱۹)؛ اما به‌طورکلی، در این پژوهش با استفاده از روش ردیابی پیوندها با رویکرد گلوله‌برفی، ابتدا اطلاعات تعدادی از صفحات محلی پُرمخاطب در اینستاگرام را در فهرستمان ثبت کردیم. سپس به لیست دنبال‌شوندگان آن‌ها مراجعه کرده و نام صفحه‌هایی که دارای بیش از هزار نفر دنبال‌کننده‌اند، به فهرستمان اضافه شدند. این کار را از طریق انواع مختلف صفحات پُرمخاطب محلی تا حد اشباع ادامه دادیم. این روش‌ها را تا جایی ادامه دادیم که مطمئن شویم اطلاعات تمام صفحات پُرمخاطب محلی اینستاگرامی در استان تهران را جمع‌آوری کرده‌ایم. سپس با مراجعه به تک‌تک این صفحات، ویژگی‌هایشان را در فهرستمان ثبت کرده‌ایم. اطلاعاتی که در این مرحله جمع‌آوری شدند عبارت‌اند از: تعداد دنبال‌کننده، محتوای صفحه، جنسیت، گرایش سیاسی، موقعیت جغرافیایی.

جمع‌آوری کلان‌داده‌ها با استفاده از کراولرهای متصل به API اینستاگرام شده است. برای یک‌دست‌سازی و پیش‌پردازش کلان‌داده‌ها نیز از بستر کولب^۴ و زبان برنامه‌نویسی پایتون^۵ استفاده کرده و تحلیل داده‌های شبکه‌ای را نیز با نرم‌افزار تخصصی گفی^۶ انجام داده‌ایم.

1. Snowball Sampling
2. Stivala
3. Breadth-First Search
4. Depth-First Search
5. Areekijseree
6. Google Colaboratory (Colab)
7. Python
8. Gephi

نهایتاً شناسایی میدان‌های محلی را با روش اجتماع‌یابی^۱ و بر اساس الگوریتم لووین^۲ انجام داده‌ایم. لازم به توضیح است با توجه به این‌که خاستگاه روش اجتماع‌یابی در علوم داده است و نه علوم اجتماعی، این عنوان باید با همان منطبق علوم داده به کار گرفته شود. روش اجتماع‌یابی بر اساس الگوریتم لووین یکی از الگوریتم‌های شناخته‌شده و کارآمد برای شناسایی اجتماع‌ها (میدان‌ها) در گراف‌ها است که در سال ۲۰۰۸ توسط وینسنت بلوندل و همکارانش معرفی شده است. این الگوریتم برای بهینه‌سازی معیار ماژولاریتی^۳ طراحی شده و توانایی تجزیه گراف‌های بزرگ به اجتماعات با کیفیت بالا را دارد. ماژولاریتی معیاری است که کیفیت تقسیم‌بندی یک گراف را به اجتماعات، با توجه به تراکم یال‌ها در داخل اجتماعات و کمبود یال‌ها بین آن‌ها ارزیابی می‌کند (بلوندل^۴ و همکاران، ۲۰۰۸).

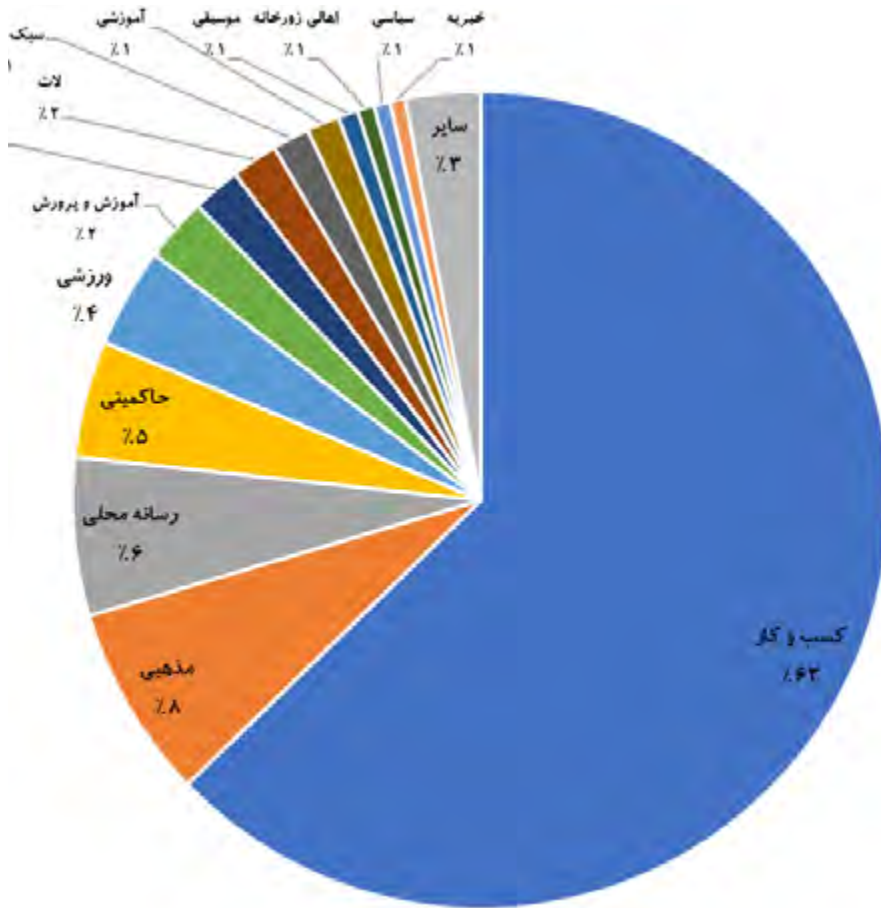
۵. یافته‌ها

از مجموع ۱۱ هزار و ۵۱۵ صفحه پُرمخاطب محلی در استان تهران، ۶۳ درصد به کسب و کارهای محلی تعلق دارند و صفحات مذهبی، رسانه‌های محلی و صفحات حاکمیتی به ترتیب با ۸، ۶ و ۵٪ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (شکل شماره ۲).

همان‌طور که در شکل شماره ۳ مشاهده می‌شود، علاوه بر شهرستان‌هایی مانند ورامین و دماوند که به‌طور تاریخی و تا حدودی مستقل از تهران، دارای میدان‌های محلی قدرتمندی اند، شهرستان‌هایی مانند پاکدشت، اسلامشهر، قرچک و... نیز که در مجاورت شهرستان تهران قرار گرفته و به تدریج وابستگی اقتصادی بیشتری به مرکز پیدا کرده‌اند، سهم چشم‌گیری از صفحه‌های پُرمخاطب محلی را به خود اختصاص داده‌اند.

پایین‌بودن سهم شهرستان پردیس به دلیل تازه‌تأسیس بودن این شهرستان است و پیش‌بینی می‌شود در سال‌های آتی این شهرستان سهم به مراتب بیشتری از صفحات محلی پیدا کند؛ اما شهرستان‌های فیروزکوه و ملارد که هیچ‌کدام از ویژگی‌های فوق‌الذکر را ندارند، علی‌رغم وسعت بالایشان، کم‌ترین سهم را از صفحات پُرمخاطب محلی به خود اختصاص داده‌اند.

1. Community Detection
2. Louvain Algorithm
3. Modularity
4. Blondel

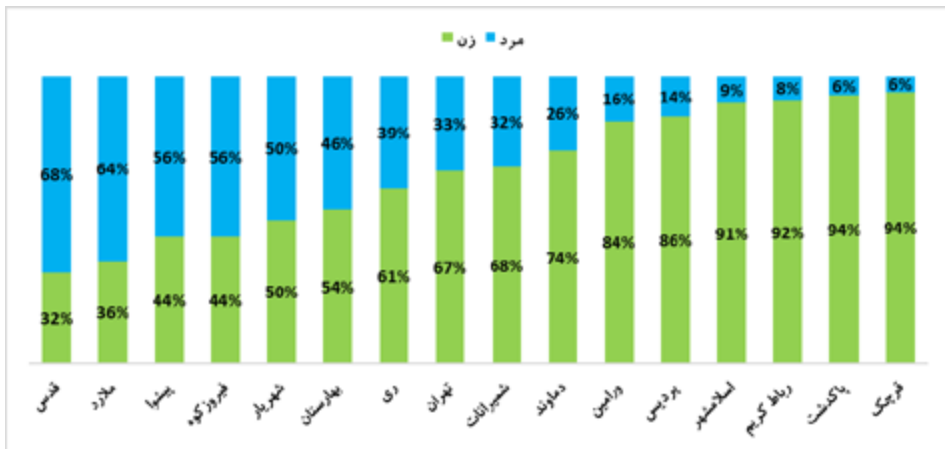
شکل شماره ۲: توزیع محتوایی صفحات پرمخاطب محلی در استان تهران

شکل شماره ۴ نشان می‌دهد که توزیع جنسیتی صاحبان کسب و کارهای محلی شخصی در شهرستان‌های مختلف استان تهران، توزیع بسیار نامتوازنی دارد. در شهرستان‌هایی که طی سال‌های گذشته در آن‌ها شهرک‌های جدید ساخته شده و مهاجرپذیرتر بوده‌اند (قرچک، پاکدشت، رباط‌کریم، اسلامشهر و پردیس) سهم زنان از کسب و کارهای اینستاگرامی شخصی بین ۸۴ تا ۹۴ درصد است؛ در حالی که این نسبت در شهرستان‌هایی که بافت سنتی‌تری داشته و وابستگی کم‌تری نیز به مرکز دارند (قدس، ملارد، پیشوا و فیروزکوه) این

تعداد صفحه‌های پرمخاطب محلی

شکل شماره ۳: نقشه توزیع جغرافیایی صفحات پرمخاطب محلی در استان تهران

شکل شماره ۴: توزیع جنسیتی کسب و کارهای محلی شخصی به تفکیک شهرستان

این توزیع نامتوازن در نقشه شکل ۵ نمایش جغرافیایی روشن‌تری دارد. در بخش‌هایی که به رنگ سبز متمایل‌تر است، سهم زنان از کسب و کارهای محلی شخصی بیشتر بوده و جاهایی که به رنگ آبی متمایل‌تر است، سهم مردان بیشتر است.

رنگ آبی: سهم بیشتر مردان / رنگ سبز: سهم بیشتر زنان

شکل شماره ۵: نقشه توزیع جنسیتی کسب و کارهای محلی شخصی به تفکیک شهرستان

بر اساس نقشه شماره ۶ و یافته‌های پیشین، مناطقی از استان تهران که در سال‌های اخیر نرخ رشد جمعیت بیشتری داشته‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۲) و عمدتاً به دلیل ساخت شهرک‌های جدید مهاجرپذیرتر بوده‌اند، تا حد زیادی منطبق بر همان مناطقی‌اند که در آن‌ها سهم زنان از کسب و کارهای محلی شخصی بیشتر است. به بیان دیگر، به نظر می‌رسد مناطقی که در سال‌های گذشته در آن‌ها شهرک‌سازی بیشتری انجام شده و افزایش جمعیت بیشتری داشته‌اند، فضای مناسب‌تری برای زنان برای داشتن کسب و کارهای محلی آنلاین بوده‌اند.

نرخ رشد سالانه جمعیت

-0.02 0.11

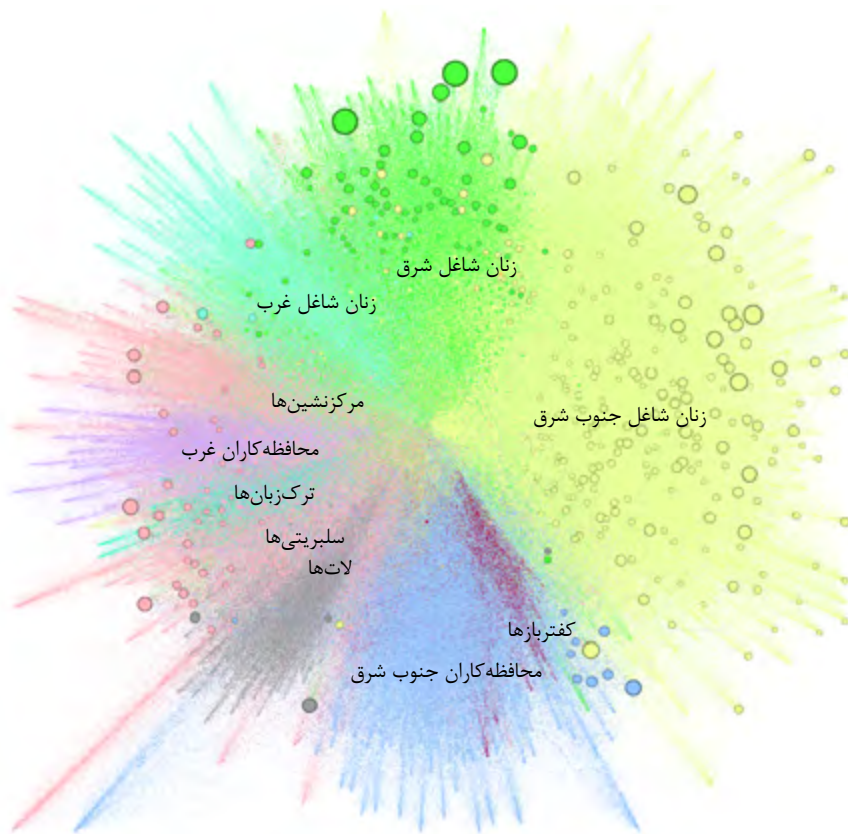

شکل شماره ۶: میانگین نرخ رشد سالانه جمعیت شهرستان‌های استان تهران در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰

در شکل ۷، شبکه روابط مابین ۱۱ هزار و ۵۱۵ صفحه پرمخاطب محلی در استان تهران و نیز شبکه روابط مابین این صفحه‌ها با ۴ هزار و ۲۴۳ صفحه پرمخاطب ملی نشان داده می‌شود. تخصیص رنگ‌ها به این گراف بر اساس نتایج روش اجتماع‌یابی با الگوریتم لووین و توسط نرم‌افزار گفی انجام شده است. بر اساس این نتایج، ۴۸٪ از صفحات محلی و ملی این گراف در یکی از سه میدان زنان شاغل (غرب، شرق و جنوب شرق استان) قرار گرفته‌اند. لازم به توضیح است که قرارگرفتن هر صفحه در هر کدام از این میدان‌ها (یا اجتماع‌ها) به این معناست که آن صفحه، پیوند نسبتاً قوی‌تری با آن میدان در مقایسه با سایر میدان‌ها دارد. ۲۴٪ از صفحه‌ها نیز در میدان سلبریتی‌ها قرار گرفته‌اند. علت این نام‌گذاری برای این میدان این است که صفحات مرجع در این میدان (بر اساس شاخص مرجعیت^۱) متعلق به سلبریتی‌ها بوده و در واقع، قطب‌های مسلط در این میدان‌ها نیروهای محلی نیستند. محافظه‌کاران، مرکز‌نشین‌ها، لات‌ها، ترک‌زبان‌ها و کفترها نیز به ترتیب با ۱۵، ۶، ۳، ۲ و ۲٪ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

1. Authority

نکته حائز اهمیت برای فهم بهتر این گراف این است که میزان فاصله هرکدام از این میدان‌ها از همدیگر، تابعی از میزان درهم‌تنیدگی این میدان‌ها باهم است. به عنوان مثال، میدان ترک‌زبان‌ها به علت این‌که در غرب استان تهران، شبکه‌سازی‌های قوی‌تر و منسجم‌تری دارند، ارتباط محکم‌تری با محافظه‌کاران غرب استان دارند و از این جهت، قابل حدس است که منافع مشترک‌تری نیز باهم داشته باشند.

شکل شماره ۷: میدان‌های محلی آنلاین در استان تهران بر اساس روش اجتماع‌یابی با الگوریتم لووین

در جدول شماره ۱، توزیع میدان‌های محلی شناسایی شده به تفکیک جنسیت، موقعیت جغرافیایی و محتوا قابل مشاهده است. به جز میدان زنان شاغل، در سایر میدان‌ها سهم مردان از صفحات پُرمخاطب محلی بیشتر از زنان است. با توجه به توزیع محتوایی این میدان‌های محلی آنلاین می‌توان گفت زنان تنها به واسطه کسب و کارهای آنلاین توانسته‌اند در مناطق مختلف استان تهران مرجعیت محلی پیدا کنند.

جدول شماره ۱: توزیع میدان‌های محلی به تفکیک جنسیت، موقعیت جغرافیایی و محتوا

مجموع	میدان محلی (%)							جنسیت	
	سلب‌ریتی‌ها	محافظة‌کاران	زنان شاغل	مرکز نشین‌ها	ترک‌زبان‌ها	کفتر بازها	لات‌ها		
۵۸	۱	۲	۶	۳۸	۹۵	۷	۱۴	زن	جنسیت
۴۲	۹۹	۹۸	۹۴	۶۲	۵	۹۳	۸۶	مرد	
۲۴	۵۸	۲۴	۶	۶۴	۱۸	۲	۳۷	تهران	شهرستان
۱۸	۱	۲۷	۰	۰	۲۲	۳۹	۲	ورامین	
۸	۰	۱	۰	۰	۱۵	۱	۱	پاکدشت	
۷	۱۲	۴	۱	۰	۱۲	۰	۱	اسلامشهر	
۶	۲	۱	۰	۰	۱۰	۶	۰	قرچک	
۶	۰	۰	۰	۰	۴	۰	۲۰	دماوند	
۵	۵	۱۲	۴	۰	۱	۲۷	۱	شهریار	
۴	۰	۹	۰	۱۰	۲	۰	۱۲	شمیرانات	
۴	۹	۱	۱۷	۰	۲	۰	۰	بهارستان	
۴	۲	۱	۱	۰	۷	۰	۰	رباط‌کریم	
۳	۹	۱۴	۰	۲۴	۱	۱	۳	ری	
۳	۰	۵	۰	۰	۱	۱۶	۱	پیشوا	
۳	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۱۳	قدس	
۲	۰	۱	۰	۰	۳	۰	۱	پردیس	
۱	۰	۱	۰	۰	۰	۷	۱	ملارد	
۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶	فیروزکوه	

۶۳	۷۱	۵	۲۵	۲۶	۸۸	۲۷	۴۲	کسب‌وکار	محتوا
۸	۱	۰	۲۶	۲	۰	۱۹	۲۳	مذهبی	
۶	۲	۰	۹	۱۲	۳	۱۴	۷	رسانه محلی	
۵	۰	۰	۱۱	۳۱	۰	۹	۳	حاکمیتی	
۴	۱	۱	۱۴	۲	۱	۱۱	۷	ورزشی	
۲	۰	۰	۲	۲۳	۰	۲	۲	آموزش	
۲	۰	۹۲	۰	۰	۰	۰	۰	کفترباز	
۲	۲۲	۲	۴	۰	۰	۴	۱	لات	
۱	۱	۰	۴	۰	۲	۱	۱	سبک زندگی	
۱	۰	۰	۰	۱	۲	۰	۱	آموزشی	
۱	۰	۰	۱	۰	۰	۲	۱	موسیقی	
۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۴	اهالی زورخانه	
۱	۰	۰	۱	۱	۰	۲	۱	سیاسی	
۱	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۳	خیریه	
۲	۱	۰	۲	۱	۴	۸	۴	سایر	

همچنین برخلاف میدان‌های محلی سلبریتی‌ها، محافظه‌کاران، مرکز نشین‌ها و ترک‌زبان‌ها که بر اساس ترکیبی از گروه‌های مختلف اعم از کسب‌وکارها، هیئت‌های مذهبی، مداحان، روحانیون، رسانه‌های محلی، سازمان‌های حاکمیتی، ورزشکاران و... شکل گرفته‌اند، میدان‌های محلی‌ای که توسط زنان شاغل، کفتربازها و لات‌ها شکل گرفته‌اند، تنوع بسیار پائینی دارند؛ به طوری که ۸۸٪ از صفحاتی که در میدان زنان شاغل قرار گرفته‌اند مربوط به کسب‌وکارها هستند، ۹۲٪ از صفحات میدان کفتربازها متعلق به خود کفتربازهاست و میدان محلی لات‌ها نیز به ترتیب ۷۱ و ۲۲٪ به کسب‌وکارها و لات‌ها تعلق دارد.

حالا که به ذهنیت نسبتاً روشنی از تشکیل دهندگان هر کدام از این میدان‌های محلی آنلاین رسیدیم، لازم است تا پیوندهای این صفحات پرمخاطب محلی را با صفحات پرمخاطب ملی نیز مورد توجه قرار دهیم.

جدول شماره ۲: میزان مرجعیت صفحات پرمخاطب ملی بین میدان‌های محلی آنلاین بر اساس شاخص مرجعیت

میدان‌های محلی							موضوع	گروه
مرکز نشین‌ها	محافظه کاران	لات‌ها	کفتربازها	سلب‌ریتی	زنان شاغل	ترک‌زبان‌ها		
۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	اصولگرا	کتابخانه‌های تخصصی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۲۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	اصلاح طلب	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۱۷	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	تحول خواه	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۱۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	برانداز	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۱۷	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	سینمایی	گروه عمومی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۷	۰/۰۰۱	آموزشی	
۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۱۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	عمومی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	سبک زندگی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	موسیقی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۱۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۴	سیاسی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	کسب و کار	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	مد و زیبایی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۶	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	احساسی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۶	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۱۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	ورزشی	
۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	مذهبی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	طنز و سرگرمی	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۷۸	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	کفترباز	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	لات	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۷	۰/۰۰۰	زن	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۱۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	مرد	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	غیر شخصی	

اعداد داخل جدول شماره ۲ نمایانگر میزان مرجعیت هرکدام از گروه‌های مختلف از صفحات پرمخاطب ملی در بین صفحات پرمخاطب محلی است. زنان شاغل علی‌رغم احتیاط‌هایی که در ابراز مستقیم نگرش‌های سیاسی‌شان دارند، عمدتاً با جریان‌های سیاسی تغییرخواه (به‌خصوص تحول‌خواهان) همسویی دارند و به لحاظ محتوایی نیز بیشتر صفحات آموزشی را دنبال می‌کنند. علت مرجعیت بالای صفحه‌های پرمخاطب آموزشی در بین میدان محلی زنان شاغل این است که بیشتر این صفحات آموزشی، اصول و تکنیک‌های لازم برای موفقیت در کسب و کارهای آنلاین را آموزش می‌دهند. در سویی دیگر، محافظه‌کاران علاوه بر هم‌سوئی قابل‌انتظارشان با صفحات پرمخاطب اصولگرا، به لحاظ محتوایی بیشتر تحت مرجعیت صفحات پرمخاطب مذهبی قرار دارند.

در جدول شماره ۳، برای این‌که به شناخت بهتری از منطق سوگیری‌های سیاسی در میدان‌های محلی مختلف برسیم، میزان مرجعیت بعضی از سلبریتی-کنش‌گرهای شاخص را در بین این میدان‌های محلی باهم مقایسه کرده‌ایم. علی‌دایی با فاصله معناداری نسبت به سایرین، بیشترین مرجعیت را در میدان محلی ترک‌زبان‌ها دارد. نکته‌ی حائز اهمیت این است که علی کریمی، گلشیفته‌فراهانی و شروین حاجی‌پور که در بین سلبریتی-کنش‌گرها اصلی‌ترین چهره‌های حامی جنبش زن زندگی آزادی بوده‌اند، به‌طور معناداری در میدان زنان شاغل، مرجعیت بیشتری دارند.

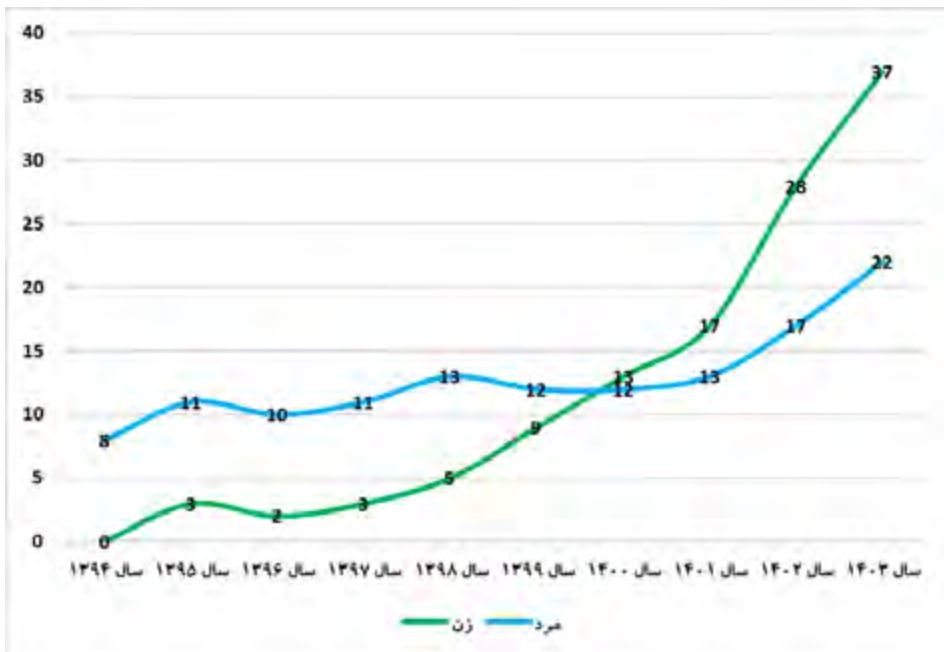
جدول شماره ۳: میزان مرجعیت بعضی از سلبریتی-کنش‌گرهای بین میدان‌های محلی آنلاین بر اساس شاخص مرجعیت

میدان‌های محلی							
سلبریتی-کنش‌گر	ترک‌زبان‌ها	زنان شاغل	سلبریتی	کفتر بازا	لات‌ها	محافظه‌کاران	مرکز نشین‌ها
علی دایی	۰/۰۵۸	۰/۰۲۷	۰/۱۰۶	۰/۰۲۳	۰/۰۴۲	۰/۰۶۱	۰/۰۰۰۱
علی کریمی	۰/۰۲۸	۰/۰۳۷	۰/۰۸۸	۰/۰۲۵	۰/۰۳۱	۰/۰۴۰	۰/۰۰۰۱
نوید محمدزاده	۰/۰۱۰	۰/۰۲۴	۰/۰۶۱	۰/۰۱۳	۰/۰۱۵	۰/۰۲۶	۰/۰۰۰۰
پرویز پرستویی	۰/۰۱۵	۰/۰۰۸	۰/۰۷۶	۰/۰۱۴	۰/۰۰۳	۰/۰۳۲	۰/۰۰۰۳
ابی	۰/۰۰۹	۰/۰۲۱	۰/۰۶۱	۰/۰۱۷	۰/۰۱۱	۰/۰۲۰	۰/۰۰۰۱
گلشیفته‌فراهانی	۰/۰۰۶	۰/۰۳۷	۰/۰۶۰	۰/۰۱۵	۰/۰۰۸	۰/۰۱۱	۰/۰۰۰۰

۰/۰۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۶	۰/۰۱۹	۰/۰۵۳	۰/۰۱۹	۰/۰۰۴	سینا ولی الله
۰/۰۰۰۰۳	۰/۰۱۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۶	۰/۰۷۲	۰/۰۱۰	۰/۰۰۴	همایون شجریان
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۱۶	۰/۰۱۰	۰/۰۱۳	۰/۰۵۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۵	بهرروز وثوقی
۰/۰۰۰۰۱	۰/۰۲۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۶۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۹	عادل فردوسی پور
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۸	۰/۰۴۹	۰/۰۱۸	۰/۰۰۵	مهناز افشار
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۱۴	۰/۰۱۶	۰/۰۰۵	۰/۰۴۱	۰/۰۰۱	۰/۰۱۶	رسول خادم
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۷	۰/۰۰۳	۰/۰۴۶	۰/۰۱۲	۰/۰۰۸	یاس
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۷	۰/۰۰۵	۰/۰۴۵	۰/۰۰۷	۰/۰۱۱	وریا غفوری
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱	۰/۰۰۶	۰/۰۴۷	۰/۰۰۴	۰/۰۰۶	داریوش اقبالی
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۰۷	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۳۳	۰/۰۳۴	۰/۰۰۵	شروین حاجی پور
۰/۰۰۰۰۱	۰/۰۰۸	۰/۰۰۲	۰/۰۱۱	۰/۰۳۷	۰/۰۱۸	۰/۰۰۶	گوگوش
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۳۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۴	حمید فرخ‌نژاد
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۳۲	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰	اشکان خطیبی
۰/۰۰۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۱۴	۰/۰۰۹	۰/۰۰۲	توماج صالحی

در بخش پایانی تحلیل یافته‌ها، برای ارزیابی روند قدرت‌یابی زنان در شبکه‌های محلی آنلین، روند تغییرات در تعداد کامنت‌های کاربران به تفکیک جنسیت صاحبان صفحه‌های پرمخاطب محلی محاسبه و مورد بررسی قرار گرفته است. برای این کار، اطلاعات مربوط به ۶۵۸ هزار و ۹۰۲ پست منتشرشده توسط صفحه‌های پرمخاطب محلی در فاصله سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۳ استخراج و تحلیل شده است. با توجه به این‌که بخش محدودی از این پست‌ها به دلیل جذابیت محتوا، از حلقه مخاطبان محلی فراتر رفته و با اقبال فراگیرتری مواجه شده‌اند، توزیع تعداد کامنت‌ها دچار چولگی شده است. در نتیجه، برای چنین مقایسه‌ای از بین شاخص‌های گرایش مرکزی، شاخص میانه مناسب‌تر از شاخص میانگین است. همان‌طور که در شکل شماره ۸ مشاهده می‌شود، در طی ده سال گذشته، اقبال مخاطبان محلی نسبت به زنان دارای صفحه‌های پرمخاطب محلی، به‌طور چشم‌گیری افزایش بیشتری نسبت به مردان دارای صفحه‌های پرمخاطب محلی داشته است.

نکته‌ی حائز اهمیت این است که حدود دو سال قبل از ظهور جنبش زن زندگی آزادی این روند به نفع زنان تغییر کرده و تاکنون نیز با شیب قابل توجهی ادامه پیدا کرده است.

شکل شماره ۸: روند تغییرات در شاخص میانه برای تعداد کامنت‌های پست‌های اینستاگرامی صفحه‌های پرمخاطب محلی به تفکیک جنسیت

۶. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که در ابتدا گفته شد، رسیدن به فهم عمیق‌تر درباره‌ی چگونگی شکل‌گیری و پیکربندی میدان‌های محلی، مستلزم رفت‌وبرگشت مداوم میان فضای آنلاین و فضای آفلاین است. از این جهت، بهتر است بعد از مرور یافته‌های کمی حاصل از داده‌کاوی کلان‌داده‌های اینستاگرام، تأملی نیز بر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و جامعه‌شناختی شهرستان‌های مختلف استان تهران داشته باشیم.

- شهرستان‌های استان تهران را بر اساس الگوهای رشد می‌توان به چهار گروه تقسیم کرد:
- شهرستان‌هایی که پیشینه تاریخی قابل‌اعتنایی دارند (مانند شمیرانات، ورامین، دماوند، فیروزکوه و پیشوا)؛
 - شهرستان‌هایی که در نتیجه پیش‌روی‌های آرام سکونتگاه‌های غیررسمی شکل گرفته‌اند (مانند اسلامشهر، بهارستان و ملارد)؛
 - شهرستان‌هایی که به دلیل ساخت شهرک‌های جدید با رشد یک‌باره جمعیت مواجه شده‌اند (مانند پردیس و شهر جدید پرند در رباط‌کریم)؛
 - و شهرستان‌هایی که بر اساس ترکیبی از سه الگوی مذکور شکل گرفته و رشد کرده‌اند (مانند ری، تهران، قرچک، شهریار، رباط‌کریم، پاکدشت و قدس).
- همچنین بر اساس میزان نزدیکی به مرکز استان نیز، این شهرستان‌ها وضعیت یکسانی ندارند. شهرستان‌هایی مانند فیروزکوه، پیشوا و ملارد به دلیل فاصله جغرافیایی قابل‌توجه تا مرکز استان، به لحاظ اقتصادی و اجتماعی، وابستگی چندانی به مرکز نداشته و نرخ رشد جمعیت بالایی نیز ندارند. در طرف مقابل، شهرستان‌هایی مانند قرچک، پاکدشت، پردیس و اسلامشهر به دلیل مجاورت با تهران، بسیار مهاجرپذیر بوده و به لحاظ اقتصادی و اجتماعی نیز وابستگی بالایی به مرکز دارند. با توجه به این زمینه‌های متفاوت و همان‌طور که یافته‌های این پژوهش نیز نشان داده است، شبکه‌های محلی آنلاین و آفلاین متناسب با این‌که در کدام بخش از جغرافیایی استان تهران قرار دارند، وضعیت متفاوتی پیدا کرده‌اند. با تمام این اوصاف، نباید فراموش کرد که تمامی این میدان‌های محلی (اعم از زنان شاغل، محافظه‌کاران، مرکز نشین‌ها، لات‌ها و...) را باید در یک کلیت در هم تنیده نگریست و برآیند کلی این صف‌آرایی‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی - که برندگان و بازندگان از پیش تعیین شده ندارند - را می‌توان در کشاکش این نیروهای اجتماعی و سایر نیروها جستجو کرد.
- همان‌طور که در بخش یافته‌ها مشاهده کردیم، از بین میدان‌های محلی شناسایی شده که به ترتیب وسعت شبکه شامل زنان دارای مشاغل آنلاین، سلبریتی‌ها، محافظه‌کاران، مرکز نشین‌ها، لات‌ها، ترک‌زبان‌ها و کفتر بازها بودند، بیشترین مرجعیت صفحه‌های پُرمخاطب ملی، به ترتیب در میدان سلبریتی‌ها، زنان شاغل و محافظه‌کاران دیده می‌شود و از این جهت این سه میدان محلی آنلاین، قابلیت تأثیرگذاری مستقیم‌تری بر نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی شهروندان دارند.

میدان‌های محلی زنان دارای مشاغل آنلاین به‌طور معناداری در مناطقی از استان تهران قدرت بیشتری دارند که مهاجرپذیرترند، در سال‌های اخیر در آن‌ها شهرک‌سازی انجام شده و نهادهای سنتی، مذهبی و حکومتی ضعیف‌تری دارند. در نقطه مقابل، در شهرستان‌هایی که ویژگی‌های مذکور کم‌تر دیده می‌شود، میدان‌های محلی محافظه‌کاران، قدرت بیشتری دارند. با وجود این‌که زنان دارای مشاغل آنلاین، با جریان‌های سیاسی تغییرخواه هم‌سویی بیشتری دارند، اما با توجه به اقتضائات شبکه‌سازی‌های آنلاین و آفلاین‌شان، در بیشترین فاصله با اجتماع‌های سیاسی قرار دارند. این تنوع‌های جغرافیایی در شکل‌گیری تدریجی انواع شبکه‌های محلی نشان می‌دهد که ساکنان بخش‌های حاشیه‌ای در استان تهران (اعم از ساکنان قدیمی و جدید) در یک موقعیت اجتماعی یکسان و تعمیم‌پذیری قرار ندارند و از این رو نمی‌توان تصور کرد که به‌طور مطلق و به یک میزان دچار انزوای سیاسی و اجتماعی شده‌اند.

همان‌طور که نتایج نشان می‌دهند، برخلاف جریان سیاسی محافظه‌کار (اصولگرا) که توانسته است حامیان محلی خود را متناسب با اقتضائات عصر دیجیتال نیز شبکه‌مند و نهادمند کند، جریان‌های تغییرخواه (اعم از اصلاح‌طلب تا برانداز) فاقد چنین حامیان محلی هستند و همچنین در نبود سازمان‌های سیاسی کارآمد در سطح ملی، به ارتباط صرفاً رسانه‌ای با شهروندان روی آورده‌اند. یکی از مورد ارجاع‌ترین روایت‌ها از صف‌آرایی‌های اجتماعی در نقاط حاشیه‌ای تهران، روایتی است که آصف بیات در کتاب «سیاست‌های خیابانی» و ناظر بر وضعیت حاکم در سال‌های منتهی به انقلاب تا اوایل دهه ۷۰ مطرح می‌کند. در آن روایت، آنچه به هنر بقا تشبیه می‌شود، زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی است؛ جایی که مردمان فقیر با استفاده از فرصت‌های موقت، کارهای غیررسمی، مشاغل خرد و شبکه‌های اجتماعی (آفلاین) فقدان دسترسی به منابع رسمی را جبران می‌کنند (بیات، ۱۳۹۱). اما پیش‌روی‌های آرام در سال‌های اخیر از چهار جهت با دوره‌ای که بیات در کتاب «سیاست‌های خیابانی» روایت‌گرش است تفاوت دارد:

- علاوه بر شبکه‌های اجتماعی آفلاین، شبکه‌های اجتماعی آنلاین نیز تبدیل به بخش جدانشدنی از زندگی روزمره مردم شده‌اند.
- نیروی اجتماعی‌ای که در سال‌های اخیر در مناطق پیرامونی شهر تهران برای بقا می‌جنگد، علاوه بر طبقه فرودست، پریکاریات^۱ یا طبقه متوسطی که در معرض فرودست شدن قرار دارد را نیز شامل می‌شود.

1. Precariat

- تمرکز جغرافیایی این نیروهای اجتماعی از سکونت‌گاه‌های غیررسمی به شهرک‌های جدید حاشیه تهران منتقل شده است.
 - پیشروی‌ها به سمت داشتن یک زندگی معمولی و آبرومندانه تغییر جهت داده‌اند.
- در مورد تفاوت اول می‌توان گفت که با فراگیر شدن نسبی اینترنت در زندگی روزمره شهروندان، پیش‌روی‌های آرام در رفت‌وبرگشت‌های مداوم میان فضای آنلاین و فضای آفلاین شکل پیچیده‌تری پیدا کرده‌اند. به موازات جنبشی شدن هرچه بیشتر جامعه ایران از اواخر دهه ۱۳۸۰ و گسترش هرچه بیشتر اینترنت در ایران، سیاست هرچه بیشتر بر مدار اینترنت چرخیده و درعین حال «زندگی به مثابه سیاست» به عنوان شکل اصلی رفتار و کنش سیاسی در ایران، هرگز اهمیتی کم‌تر از سایر جلوه‌های کنش سیاسی نداشته است (قلی‌پور، ۱۴۰۲). با توجه به این‌که بیات هنوز هم تمایلی به اطلاق عناوینی مانند «جامعه شبکه‌ای» و «جامعه جنبشی» به «جوامعی مثل ایران» ندارد (بیات، ۱۴۰۳)، نمی‌توان انتظار داشت که این نوع تأثیر و تأثر مداوم میان فضاهای آنلاین و آفلاین و به تبع آن، گسترده‌تر و پیچیده‌تر شدن بستر ظهور و بروز جنبش‌های اجتماعی و سیاسی در ایران را چندان جدی گرفته باشد.
- برای توضیح بیشتر تفاوت‌های بعدی، لازم است روی پدیده نسبتاً متأخر شهرک‌سازی‌ها در مناطق پیرامونی مکت کنیم. یکی از اصلی‌ترین عوامل جابجایی جمعیت در سال‌های گذشته در استان تهران، شهرک‌های جدید بوده‌اند. با آن‌که هدف از احداث این شهرک‌ها، عدم تمرکز جمعیت در درون مناطق کلان‌شهری است، این شهرها خود از روندهای تمرکز جمعیت و فعالیت تأثیر می‌پذیرند. مطالعات انجام شده درباره برخی از مهم‌ترین شهرهای جدید کشورهای درحال توسعه نشان می‌دهد که از ابتدا هدف اصلی اسکان جمعیت در این شهرها معطوف به افشار متوسط بوده است؛ چراکه با توجه به بدیهی تلقی شدن ناسازگاری توان مالی گروه‌های کم‌درآمد با حداقل قیمت‌ها در بازار زمین و مسکن این شهرها، در بسیاری از این شهرها از همان ابتدا سیاست اسکان گروه‌های کم‌درآمد اتخاذ نشده بود (خاتم، ۱۳۸۳). این همان اتفاقی است که تا حد زیادی در مناطقی مانند پردیس، پرند و سایر شهرک‌های نسبتاً جدید در پاکدشت، قرچک و اسلامشهر رخ داده است. بیات معتقد است این نوع اماکن حاشیه‌ای می‌توانند حامی بقاء، رشد و تمهیدات اجتماعی جایگزین برای مردمی باشند که نمی‌توانند هزینه زندگی «بهنجار» و «جریان غالب» را بپردازند؛ زیرا فضاهای حاشیه‌ای اگرچه از فرصت‌های ارائه شده توسط جریان اصلی محروم‌اند، هزینه‌ها و محدودیت‌های زندگی اجتماعی و اقتصادی جریان غالب را نیز ندارند.

در چنین وضعیتی، بازیگران خلاق می‌توانند مکان‌های حاشیه‌ای را به عرصه سرزندگی و نوآوری و مکانی بالقوه برای بروز ضد قدرت بدل کنند (بیات، ۱۴۰۱). بیات در کتاب «انقلاب بدون انقلابیون» تبیینی در سطح کلان‌تر در این خصوص ارائه می‌دهد. از نظر او، شهری بودن اعتراضات در کشورهای خاورمیانه‌ای در سال‌های اخیر که در آن حدود ۴۵٪ جمعیت در مناطق روستایی زندگی می‌کنند، ناشی از این پویایی تناقض‌آمیزی است که زندگی در شهرهایی مانند تهران، قاهره، استانبول و تونس ایجاد کرده و موجب برانگیختن اعتراضات می‌شود. شهرنشینی نیازها و تعهدات خاصی را برای ساکنان خود ایجاد می‌کند و در عین حال حقوق و انتظارات معینی را به آن‌ها القا می‌کند. این امر محدودیت‌های خاصی را بر نحوه زندگی در شهر تحمیل می‌کند؛ اما فرصت‌های فوق‌العاده‌ای هم برای شبکه‌سازی، ساختن ذهنیت شهری و بیان مخالفت ارائه می‌دهد (بیات، ۱۴۰۲). از این روست که برخلاف دهه‌های ۵۰ و ۶۰ که تهیدستان در تمنای داشتن یک زندگی نه‌چندان آبرومندانه در سکونتگاه‌های غیررسمی از تعقیب دولت می‌گریختند، امروزه ساکنان سکونتگاه‌های رسمی در شهرک‌های جدید که عمدتاً پشت دروازه‌های شهر تهران قرار گرفته‌اند، با بهره‌مندی از الگوی پیچیده‌تری از پیشروی آرام، برای داشتن یک زندگی معمولی و آبرومندانه، مطالبه یک دولت کارآمد و غیرسرکوبگر را دارند.

یافته‌های این پژوهش به وضوح نشان می‌دهند که قدرتمندترین میدان‌های محلی که هم‌سویی مشهودی نیز با جنبش‌های اعتراض‌آمیز (به خصوص جنبش زن، زندگی، آزادی) را دارند، در همین مناطق حاشیه‌ای و با محوریت زنان دارای مشاغل آنلاین شکل گرفته است. بر اساس مفهوم پردازی‌های گرانووتر و کاستلز، این میدان‌های محلی که بر اساس پیوندهای ضعیف میان شهروندان شکل گرفته‌اند، بر اساس درهم‌تنیدگی‌هایی که بین جنبه‌های آنلاین و آفلاین خود دارند، یک واقعیت ترکیبی در فضای شهری ایجاد کرده‌اند که نقش بسزایی در قدرت‌یابی زنان طبقه فرودست ایفا می‌کنند.

یکی از نمونه‌های متأخر از کارهای پژوهشی برای رسیدن به بُرشی عمیق‌تر از اهمیت این نیروهای اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مهتاب همپائی است که روایت مردم‌نگارانه‌ای از مقاومت روزمره زنان شاغل در سکونتگاه‌های پیراشهری ارائه می‌دهد (همپائی، ۱۴۰۳). همچنین، بر اساس پژوهش رکسانا بهرامی‌تاش، زنان کارآفرین در کسب‌وکارهای خرد و بخش غیررسمی در ایران، علاوه بر این‌که - در واکنش به تفکیک‌شدگی جنسیتی - با تمرکز بر فضاهای عمدتاً زنانه، از رقابت نابرابر با مردان رها شده و فرصت‌های جدیدی در بازار

برای خودشان به وجود آورده‌اند، از طرفی نیز با استفاده از جلسات دوره‌ای قرص‌الحسنه‌ای میان زنان، مشکل عدم دسترسی زنان به وام‌های خرد را نیز حل کرده‌اند (بهرامی تاش، ۱۳۹۹). بهرامی تاش بر اساس پژوهش دیگری که با همکاری شهلا کاظمی پور انجام داده است، دلیل این‌که بسیاری از زنان، بخش غیررسمی را ترجیح می‌دهند، این می‌دانند که این‌گونه مشاغل به آن‌ها اجازه حضور در کنار خانواده‌شان را می‌دهند (بهرامی تاش و کاظمی پور ۱۴۰۲)؛ اما به نظر می‌رسد این گزاره دست‌کم در خصوص مشاغل غیررسمی زنان که در سال‌های اخیر گسترش پیدا کرده‌اند، تعمیم‌پذیری کم‌تری پیدا کرده است. مشاهدات ما نشان می‌دهد که بسیاری از زنانی که از یک طرف به لحاظ طبقاتی بر روی یک زمین لغزنده حرکت می‌کنند و در سوی دیگر در داخل خانه‌هایشان درگیر تضادهای جنسیتی هستند، برای کاستن از وابستگی‌های اقتصادی نسبت به مرد خانواده به این مشاغل روی آورده‌اند.

به‌طورکلی، شکل‌گیری این میدان‌های محلی آنلاین، بخشی از دستاوردهای «سیاست حضور» زنان است که علاوه بر جنبه‌های آنلاین، مابازاهای آفلاین نیز پیدا کرده است. در سیاست حضور نه مراجعه‌ای به مقامات صورت می‌گیرد و نه افراد ضرورتاً حضور را برای مقاومت در برابر سازوکار قدرت انتخاب می‌کنند. برعکس، آن‌ها در وهله نخست، بهبود وضعیت زندگی شخصی خود را مدنظر دارند و هدفشان مقاومت نیست؛ اما وقتی این رفتارها در مقیاسی بزرگ صورت می‌گیرد و تعداد زیادی از افراد به‌طور هم‌زمان به آن رو می‌آورند، حاصل، شکل‌گیری یک ناجنبش اجتماعی است که قدرت را در برخی موارد وادار به عقب‌نشینی و ایجاد تغییراتی می‌کند که مطلوب آن نیستند (صادقی، ۲۰۱۱). این الگوی تغییر اجتماعی، در مردم‌نگاری چندمیدانه سپیده ثقفیان در جنوب شهر تهران نیز به چشم می‌خورد. در این پژوهش، ثقفیان نشان داد که چگونه فقر و تلاش والدین برای بقای اقتصادی، باعث کم‌رنگ شدن نقش نظارتی خانواده و حضور آسان‌تر و حتی گاهی اجباری دختران در فضاهای عمومی-محلی می‌شود؛ حضوری که سرخوشانه و یا به قصد مقاومت نیست؛ اما به‌طور ناخواسته منجر به تغییرات اجتماعی می‌شود (ثقفیان، ۱۳۹۸). این حد از محوریت‌یافتن زنان طبقه فرودست در تحولات اجتماعی و سیاسی، دست‌کم در ایران معاصر، اتفاقی بی‌سابقه است. از جنبش مشروطه تاکنون، زنان طبقات مرفه و متوسط در مقاطع زمانی مختلف و به شکل‌های گوناگون، نقش چشم‌گیری در تحولات جامعه ایران ایفا کرده‌اند (کریمی، ۱۴۰۲)؛ اما به نظر می‌رسد زنان فرودست و به حاشیه رانده شده هیچ‌گاه به اندازه‌ی اکنون، به‌عنوان نیروی اجتماعی شبکه‌مند، نقش مؤثری در تحولات جامعه ایران نداشته‌اند.

برای آن‌که به فهم بهتری از دلالت‌های اجتماعی و سیاسی قدرت‌یابی زنان طبقه فرودست دست یابیم، لازم است تا تأمل بیشتری در نقش این نیروهای اجتماعی نوظهور در اعتراضات سال‌های اخیر داشته باشیم. در سال‌های گذشته، ناتوانی دولت در ایجاد فرصت‌های شغلی در بازار رسمی برای زنان و گسترش روزافزون بازار غیررسمی موجب شده است تا بخش زیادی از زنان برای کسب معیشت، ناچار به فعالیت در مشاغل غیررسمی شوند. همانند بسیاری دیگر از کشورهای، شاغلان در بازار کار غیررسمی فاقد امنیت شغلی هستند و در معرض انواع سوءاستفاده قرار می‌گیرند؛ زیرا کم‌ترین نظارتی بر این بخش وجود ندارد. این امر بر نارضایتی زنان افزوده و مشوق جدی‌تری برای حضور آنان در اعتراضات خیابانی و جنبش‌های اعتراضی فراهم آورده است (مدنی، ۱۳۹۹). در نتیجه، روندهایی که منجر به تداوم محرومیت زنان به حاشیه رانده شده از دستیابی به شغل مناسب در اقتصاد رسمی کشور شده‌اند، به‌طور ناخواسته و با تسهیلگری شبکه‌های محلی آنلاین، زنان به حاشیه رانده شده و یا پشت درهای مرکز مانده را به نیروی اجتماعی شبکه‌مندی تبدیل کرده که در تغییرات اجتماعی و سیاسی سال‌های اخیر، محوریت فزاینده‌ای پیدا کرده‌اند.

منابع

- احمدنیا، شیرین و کامل‌قالیباف، آتنا (۱۳۹۶). زنان سرپرست خانوار در تهران: مطالعه کیفی تجربیات، چالش‌ها و ظرفیت‌های آنها. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۷(۶۵)، ۱۳۷-۱۰۳.
- اشتریان، کیومرث و امیرزاده، محمدرضا (۱۳۹۴). بررسی تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر مشارکت سیاسی (مطالعه موردی: شهر تهران). فصلنامه سیاست، ۴۵(۴)، ۸۴۱-۸۲۵.
- ایسپا (۱۴۰۳). نتایج جدیدترین نظرسنجی ایسپا؛ میزان استفاده از پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی. بازیابی شده از <https://ispa.ir/Default/Details/fa/3472>.
- بابایی نصیر، مینا، مومنی، فرشاد، رحمان‌زاده، سیدعلی، ساروخانی، باقر و باصری، علی (۱۴۰۳). محرومیت‌های زنان سرپرست خانوار در تله‌های فضایی فقر. فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۵(۱)، ۳۹-۹.
- بهرامی‌تاش، رکسانا (۱۳۹۹). زنان کارآفرین؛ کسب‌وکارهای خرد و بخش غیررسمی در ایران (مehشید کریمایی، مترجم). تهران: شیرازه کتاب‌ما.
- بهرامی‌تاش، رکسانا و کاظمی‌پور، شهلا (۱۴۰۲). اقتصاد پوشیده؛ جنسیت و بخش غیررسمی. در اقتصاد سیاسی اشتغال زنان ایران ۱۳۸۷-۱۳۵۷ (۳۳۴-۲۹۵) (مehشید کریمایی، مترجم). تهران: شیرازه کتاب‌ما.
- بیات، آصف (۱۴۰۲). انقلاب بدون انقلابیون؛ معنابخشی به بهار عربی (علیرضا صادقی و رضا آرت، مترجمان). تهران: شیرازه کتاب‌ما.
- بیات، آصف (۱۳۹۱). سیاست‌های خیابانی (جنبش تهی‌دستان در ایران) (اسدالله نبوی چاشمی،

- مترجم). تهران: پردیس دانش.
- بیات، آصف (۱۴۰۱). طبقه، سیاست و نظریه اجتماعی (کیهان صفری، مترجم). تهران: شیرازه کتاب ما.
- بیات، آصف (۱۳۹۸). طغیان طبقه متوسط فرودست؛ گفتگو با آصف بیات. ایران فردا، (۵۷)، اسفند ۱۳۹۸.
- بیات، آصف (۱۴۰۳). گفت‌وگوهای زندان و جنبش مهسا؛ نامه آصف بیات به سعید مدنی. بازیابی شده از <https://www.aasoo.org/fa/articles/4750>
- ثقیان، سپیده (۱۳۹۸). در تقاطع سنت، فقر و جنسیت؛ یک مردم‌نگاری چندمیدانه در جنوب شهر تهران. تهران: خرد سرخ.
- حاجی زادگان، ابوالفضل (۱۴۰۳). سبقت‌گرفتن اینفلوئنسرها از سلبریتی‌ها؛ پنجمین گزارش سالیانه پیرامون روندهای تغییر در اینستاگرام ایرانی از سال ۱۳۹۸ تا سال ۱۴۰۳. بازیابی شده از <https://mashghenow.com/?p=6150>
- خاتم، اعظم (۱۳۸۳). متقاضیان اسکان در شهرهای جدید منطقه تهران. در سمینار بین‌المللی شهرهای جدید. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران.
- قلی‌پور، مجتبی (۱۴۰۲). اینترنت و رفتار سیاسی در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- کریمی، پاملا (۱۴۰۲). زندگی خانگی و فرهنگ مصرفی در ایران؛ انقلاب‌های داخلی در عصر مدرن (زهرا طاهری، مترجم). تهران: شیرازه کتاب ما.
- لطفی‌خاچکی، طاهره، حسین اکبری، مهدی کرمانی و حسین ایمانی جاجرمی (۱۴۰۰). برساخت معنایی طرد اجتماعی در میان افراد کم‌برخوردار شهر مشهد. فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، (۲)۱۲، ۲۳۸-۲۲۱.
- لطفی، مارال (۱۴۰۳). پذیرش شکست؛ افت اقشار میانی جامعه، نمونه تهران. تهران: انتشارات شیرازه کتاب ما.
- مدنی، سعید (۱۳۹۹). آتش خاموش؛ نگاهی به اعتراضات آبان ۹۸. تهران: مؤسسه رحمان.
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۲). سالنامه ۱۴۰۰. بازیابی شده از <https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/31009/400-23-03.pdf>
- هزارجریبی، جعفر، مرادی‌نژاد، الهام (۱۴۰۳). صدای فقر همه‌گستر در جامعه؛ فراترکیب مطالعات فقر در ایران (بازه زمانی سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۹۰). فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، (۱)۱۵، ۲۸۷-۲۵۳.
- همپائی، مهتاب (۱۴۰۳). تقلا برای زیستن: روایت زنان از سکونتگاه‌های پیراشهری. مصاحبه توسط مؤسسه شک با همکاری انجمن انسان‌شناسی ایران.
- هنیش، ناتالی (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی نوربرت الیاس (عبدالحسین نیک‌گهر، مترجم). تهران: نی.
- Areekijsee, K. (2019). Network sampling through crawling. Syracuse University.
- Blondel, V. D., Guillaume, J.-L., Lambiotte, R., & Lefebvre, E. (2008). Fast unfolding of communities in large networks. Journal of Statistical Mechanics: Theory and Experiment, 2008(10), P10008. <https://doi.org/10.1088/1742-5468/2008/10/P10008>
- Bourdieu, P. (1993). The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature (R. Johnson, Ed.). New York: Columbia University Press.
- Castells, M. (1996). The rise of the network society. Blackwell.

- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Belknap/Harvard University Press.
- Conley, T. L. (2012, April 19). *Introducing the Online-Offline Continuum*. Retrieved from <https://taralconley.org/breakfast-edd-omlette/2012/04/20/introducing-the-online-offline-continuum-a-work-in-progress>
- Fraser, N. (1995). *From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a 'Post-Socialist' Age*. *New Left Review*, 1/212, July–Aug.
- Fraser, N. (1997). *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*. New York: Routledge.
- Granovetter, M. S. (1973). *The strength of weak ties*. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- Hampton, K. N., & Wellman, B. (2018). *Lost and saved... again: The moral panic about the loss of community takes hold of social media*. *American Behavioral Scientist*, 62(8), 1056–1076.
- Huang, C. Y., Chin, W. C. B., Fu, Y. H., & Tsai, Y. S. (2019). *Beyond bond links in complex networks: Local bridges, global bridges and silk links*. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 536, 122517.
- Putnam, R. D. (2015). *Rebuilding America's communities*. *Harvard Business Review*. Retrieved February 12, 2025, from <https://hbr.org/2015/03/rebuilding-americas-communities>
- Sadeghi, F. (2011). *Women, power, and resistance in post-revolutionary Iran. Women Living Under Muslim Laws*.
- Salehi, M., Rabiee, H. R., & Rajabi, A. (2012). *Sampling from complex networks with high community structures*. *Chaos: An Interdisciplinary Journal of Nonlinear Science*, 22(2), 023119.
- Serino, M. (2021). *Culture and networks in online social fields: Studying the duality of culture and structure in social media through Bourdieu's theory and social network analysis*. *Italian Sociological Review*, 11(3), 369–389.
- Stivala, A. D., Koskinen, J. H., Rolls, D. A., Wang, P., & Robins, G. L. (2016). *Snowball sampling for estimating exponential random graph models for large networks*. *Social Networks*, 47, 167–188.
- Wu, T. (2024). *Large-scale group decision-making involving community representatives: A perspective of combining strong and weak ties*. *Information Fusion*, 108, 102306.

References in Persian

- Ahmadnia, Sh., & Kamel Ghalibaf, A. (2017/1396). *Zanān-e sarparast-e khānvādar dar Tehrān: Motāle 'eh-ye kīfī-e tajrībīhā, chālesh-hā va zarfiat-hā-ye ānhā* [Female-headed households in Tehran: A qualitative study of their experiences, challenges,

- and capacities]. *Faslname-ye Refāh-e Ejtemā'ī*, 17(65), 103–137. [in Persian]
- Ashtarian, K., & Amirzādeh, M. R. (2015/1394). Barrasi-ye ta'sīrāt-e shabake-hā-ye ejtemā'ī-ye majāzī bar mosharākātā-ye siyāsī (motāle'eh-ye morādi: Shahr-e Tehrān) [Examining the effects of virtual social networks on political participation (case study: Tehran)]. *Faslname-ye Siyasat*, 45(4), 825–841. [in Persian]
 - Babaei Nasir, M., Momeni, F., Rahmānzādeh, S. A., Sārūkhāni, B., & Bāseri, A. (2024/1403). Mahrūmīyat-hā-ye zanān-e sarparast-e khānvādar dar tele-hā-ye fazā-ye y-e foqr [Deprivations of female-headed households in the spatial traps of poverty]. *Faslname-ye Masā'el-e Ejtemā'ī-ye Irān*, 15(1), 9–39. [in Persian]
 - Bahramitash, R. (2020/1399). Zanān-e kārfārin; kasb-o-kārhā-ye khord va bakhsh-e naghīrmi dar Irān (M. Karimayi, Trans.) [Women entrepreneurs: Microbusinesses and the informal sector in Iran]. Tehran: Shirāze Ketāb-e Mā. [in Persian]
 - Bahramitash, R., & Kāzemi-Pour, Sh. (2023/1402). Eqtesād-e pushīde; jinsiyat va bakhsh-e naghīrmi [The hidden economy: Gender and the informal sector]. In *Eqtesād-e siyāsī-e eshteghāl-e zanān-e Irān 1357–1387* (pp. 295–334) (M. Karimayi, Trans.). Tehran: Shirāze Ketāb-e Mā. [in Persian]
 - Bayat, A. (2023/1402). Enghelāb bedūn-e enqelābīyūn; ma'nā-bakhshī be bahār-e 'Arabī (A. Sadeqi & R. Ārt, Trans.) [Revolution without Revolutionaries: Making Sense of the Arab Spring]. Tehran: Shirāze Ketāb-e Mā. [in Persian]
 - Bayat, A. (2012/1391). Siyasat-hā-ye khiyābānī (Jonbesh-e tahīdastān dar Irān) (A. Nabavi Chāshmi, Trans.) [Street politics (The poor people's movement in Iran)]. Tehran: Pardis-e Dānesh. [in Persian]
 - Bayat, A. (2019/1398). Toghiyān-e ṭabaqeh-ye motavāset-e forūdest; goftogu bā Asef Bayat [The uprising of the lower middle class; Interview with Asef Bayat]. *Irān-e Farda*, (57). [in Persian]
 - Bayat, A. (2023/1401). Tabqeh, siyasat va nazariye-ye ejtemā'ī (K. Saffārī, Trans.) [Class, politics and social theory]. Tehran: Shirāze Ketāb-e Mā. [in Persian]
 - Bayat, A. (2024/1403). Goftogu-hā-ye zendān va jonbesh-e Mahsā; nāme-ye Asef Bayat be Sa'īd Madānī [Prison dialogues and the Mahsa movement: Asef Bayat's letter to Saeed Madani]. Retrieved 1403 from <https://www.aasoo.org/fa/articles/4750> [in Persian]
 - Gholī-Pour, M. (2023/1402). Internet va raftar-e siyāsī dar Irān [Internet and political behaviour in Iran]. Tehran: Pazhouheshkade-ye Motāle'āt-e Rahbordī. [in Persian]
 - Hajizdegan, A. (2024/1403). Sebqat-gereftan-e influencer-hā az celebrity-hā; panjomīn gozarsh-e sāliyāneh pirāmun-e ravand-hā dar Instagram-e Irāni az 1398 tā 1403 [Influencers overtaking celebrities: Fifth annual report on trends in Iranian Instagram, 2019–2024]. Retrieved from <https://mashghenow.com/?p=6150> [in Persian]
 - Hampā'i, M. (2024/1403). Taghallā barā-ye zendegī: Revāyat-e zanān az sokūnathā-

- ye pāra-shehri [Struggling to live: Women's narratives from peri-urban settlements]. Interview by Mo'asseseye Shek in cooperation with the Iranian Anthropological Association. [in Persian]
- Hanish, N. (2010/1389). Jame'eh-shenāsi-ye Norbert Elias (A. Nik-Gohar, Trans.) [Norbert Elias's sociology]. Tehran: Nashr-e Nī. [in Persian]
 - Hezārjarībī, J., & Morādi-Nezhād, E. (2024/1403). Sedā-ye foqr-e hame-gostar dar jame'eh; faratar-komb-e motāle'āt-e foqr dar Irān (bāze-zamāni 1390–1402) [The voice of pervasive poverty in society: A synthesis of poverty studies in Iran (2011–2023)]. Fasname-ye Masā'el-e Ejtemā'i-ye Irān, 15(1), 253–287. [in Persian]
 - Iranian Students Polling Agency (ISPA). (2024/1403). Natāyej-e jadīdtarīn nazarsanjī-ye ISPA; mīzān-e estefāde az payām-resānhā va shabake-hā-ye ejtemā'i [Results of ISPA's most recent survey: Use of messengers and social networks]. Retrieved from <https://ispa.ir/Default/Details/fa/3472/> [in Persian]
 - Khatam, A. (2004/1383). Motaghāzi-ān-e eskān dar shahr-hā-ye jadīd-e manteqeh-ye Tehrān [Housing applicants in the new towns of the Tehran region]. In Seminār-e beyn-al-melalī-ye Shahr-hā-ye Jadīd. Tehran: Markaz-e Motāle'āt va Tahqiqāt-e Memāri va Shahr-sāzi-ye Irān. [in Persian]
 - Karimi, P. (2023/1402). Zendeji-ye khānegi va farhange masnū'i dar Irān; enqelābhā-ye dākheli dar 'asr-e modern (Z. Tāheri, Trans.) [Domesticity and consumer culture in Iran: Interior revolutions of the modern era]. Tehran: Shirāze Ketāb-e Mā. [in Persian]
 - Latifi, M. (2024/1403). Pazīresh-e shekast; oft-e aghsār-e miyāni-ye jame'eh; nemūneh-ye Tehrān [Accepting failure: The decline of the middle strata — The case of Tehran]. Tehran: Shirāze Ketāb-e Mā. [in Persian]
 - Lotfi Khāchaki, T., Hossein Akbari, M., Kermāni, M., & Imani-Jajarmi, H. (2021/1400). Barsākht-e ma'nā-ī-ye tardd-e ejtemā'i dar mīān-e afrād-e kambarkhordār-e shahr-e Mashhad [Meaning-making of social exclusion among disadvantaged people in Mashhad]. Fasname-ye Masā'el-e Ejtemā'i-ye Irān, 12(2), 221–238. [in Persian]
 - Madanī, S. (2020/1399). Ātash-e khāmosh; negāhī be e'terāzāt-e Ābān 98 [Smoldering fire: A look at the November 2019 protests]. Tehran: Mo'asseseye Rahmān. [in Persian]
 - Markaz-e Āmār-e Irān (Statistical Center of Iran). (2023/1402). Sālnāme 1400 [Yearbook 1400]. Retrieved from <https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/31009/400-23-03.pdf> [in Persian]
 - Saghafian, S. (2019/1398). Dar taqāto'-e sonnat, foqr va jinsiyat; yek mardom-negārī-ye chand-midāneh dar jonub-e shahr-e Tehrān [At the intersection of tradition, poverty and gender: A multisited ethnography in southern Tehran]. Tehran: Kherad-e Sorkh. [in Persian]

[DOI: 10.61882/jspi.16.3.93]

[DOR: 20.1001.1.24766933.1404.16.3.3.1]

[Downloaded from jspi.khu.ac.ir on 2026-05-22]